

ÉDES ANYANYELVÜNK

XV. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

1993. JÚLIUS–SZEPTEMBER

ÁRA: 25 FORINT

A tartalomból:

Szende Aladár:
Csoda a megállóban

Szathmári István:
Újabb jelenségek
sajtónyelvünkben

Kemény Gábor:
Nyelvi mozaik

H. Tóth Tibor:
KEFE és Info Show

Simon Zoárd:
Micsurini
szóláskeresztesek

Murádin László:
Bolt és üzlet

Holczer József:
„kalazanci
Szent József”?

És:
anglománia,
idegenszó-leltár,
pályázatok 80 000 Ft
értékben,
nyelvész-leletek,
pontozó,
keresztretjtvény!

Deme László

NYELV- ÉS AGYFICAMOK

A nyelvi megnyilatkozás gondolataink anyagi hordozója. Tartalma közlési szándékunkra utal, formája közlési készségünkre. S mivel a partner – akár hallgató, akár olvasó – abból ért csak, ami hallási vagy látási ingerként elér hozzá, korántsem mindegy, hogy a forma pontosan megfelel-e a tartalomnak, a szándéknak.

„Köznapi fogalmazásunk mindennapi botlásaiból” címen, évtizedekkel ezelőtt immár, arra hívtam fel a közfigyelmet: a szó- és szóláshasználat zavarai, a megfogalmazás kuszasága, habár legtöbbször egyszeri és egyedi, s így véletlen jelenségnek tűnik, fontos terepe a nyelvművelő vizsgálódásnak. Igaz: e jelenségek nem a nyelvi rendszer zavarát tükrözik közvetlenül, hanem a nyelvhasználatét; de épp ezért több van a mélyükön: a gondolat zavara.

Most néhány folytatásban azt készülök bemutatni: rádióból-televízióból, hivatasos, nemhivatasos és félhivatasos beszélőktől, miket hallottam az utóbbi egy-két évben, ami erősíti korábbi sejtéseimet, mélyíti aggodalmamat.

Kétségbeesett helyzetben vagyunk!

Közgazdászok beszélgetéséből jegyeztem fel ezt: „a költségvetés *kétségbeesett* helyzetben van”. Az egyik kimondta, a másik megismételte. Nyilvánvalóan *kétségbeesett* helyzetre kívántak utalni, hiszen nem a *helyzet* esik kétségbe, hanem a *helyzettől* a szemlélő. – Parlamenti beszámolóból: „legtöbbször *unalmas* arccal hallgatták a szónokot”. De *unalmas*, azaz unalmat keltő a beszéd lehetett; az arc, ha unalmat tükröz: *unott*. – Költségvetési vitában hallom: „Ez anyagi

(folytatás a 8. oldalon)

„A nemzeti nyelv tiszta művelője”

130 éve született Gárdonyi Géza

Nem az életmű méltatására vállalkozunk, csupán a figyelmet szeretnénk felhívni „a nemzeti nyelv tiszta művelőjére” – így értékelte munkásságát halálának 10. évfordulóján az Országos Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság elnöke, *Simon Lajos*. Az egész magyarság tanítómesterének nevezi *Kosztolányi*, és így jellemzi: „Elméletek, ködös magyarázatok helyett kezdjük őt olvasni. Nem lehet letenni könyveit. Prózája maga a természetesség. Ami először föltűnik az olvasónak, az egyenletes, sugárzó melegsége. Szelíd és egyszerű. Tárgyaival szemben is szerény, majdnem alázatos. Igénytelenül nyúl hozzájuk, s minthogy biztosan uralkodik rajtuk, hirtelenül felcsigázza igényeinket. Itt jelentkezik először a magyar primitív költészet, mely elfáradva a szócífrázásban, a lehető legrövidebb utat keresi: az eszköztelenség varázsával hat.”

Születésének centenáriuma pedig így emlékezik rá az irodalomtörténész: „Gárdonyi Géza életművét gazdag emberi tartalma, emberséges világszemlélete, megjelenítő képzelete mellett elbűvölő stílusa tartja életben. Mi ennek a stílusnak a titka? Gárdonyi Géza a Dunántúlon tanulta meg anyanyelvét, korán belekóstolt a hevesi magyarok tájnyelvébe, megismerte a nagyvárossá növekvő Budapest kialakuló, városias argóját, ingyenmód ízelgette a szögedi ember ízes-színes nyelvét, kántorizáló tanító korában megtanulta azt a nyelvkincset, melyet a régi egyházi énekek őriztek meg, történelmi érdeklődése nyelvünk ősi emlékei felé fordította figyelmét, forgatta kódexeinket, tanulmányozta történelmi okmánytárainkat. Nem kétséges, hogy stílusának egyik titka az a nyelvi varázs, mely ebből az intenzív történelmi nyelvismeretből és extenzív tájnyelvi ismeretből árad.”

Ma is sokat tanulhatunk tőle olvasva írásait, maradandó nyelvi értékeket lelhetünk bennük. Nyelvét, stílusát kifejezőerő, szép hangzás jellemzi. Saját korának nyelvhasználatát bírálva az író ezt írta: „A szavak magyarok, a mondatok németek.”

(folytatás a 8. oldalon)

ÉDES ANYANYELVÜNK

Az Anyanyelvápolók Szövetségének
negyedévenkénti folyóirata

Megjelenik
a Magyar Tudományos Akadémia
Magyar Nyelvi Bizottságának
és a Magyar Nyelvtudományi
Társaságnak a támogatásával.

Kiadja:
az Anyanyelvápolók Szövetsége

Felelős szerkesztő és kiadó:
Grétsy László

A szerkesztőség tagjai:
Balázs Géza
Kemény Gábor
Maróti István

A szerkesztőség címe:
1075 Budapest, Kazinczy u. 23-27.

Postacím:
1364 Budapest, Pf. 122.

Terjeszti: a Magyar Posta és több
alternatív terjesztő

Előfizethető
bármelyik hírlapkézbesítő hivatalban,
a Posta hírlapüzleteiben, valamint
közvetlenül vagy postautalványon a
Hírlap-előfizetési és Lapellátási
Irodánál (HELIR), amelynek címe:
1900 Budapest, XIII., Lehel út 10/A.
(Kérésre az iroda postautalványt
küld!)
Előfizetési díj: egy évre 100 Ft
Számonkénti ár: 25 Ft
Az Anyanyelvápolók Szövetségének
tagjai a lapot a tagdíj fejében
illetménylapként kapják.
Belépési nyilatkozat és csekk
kérhető:
Anyanyelvápolók Szövetsége,
1126 Budapest, Szoboszlai u. 2-4.

Az Édes Anyanyelvünk
szerkesztőbizottsága:
Balázs Géza
Bencédy József
Deme László
Fábián Pál
Grétsy László
Kemény Gábor
Lőrincze Lajos
(a szerkesztőbizottság elnöke)
Maróti István

Lapunk kiadását a **Művelődési és
Közügyügyi Minisztérium** és
A Szép Magyar Nyelvért
Alapítvány támogatja.

ISSN 0139-0457

Készítette:
CERBERUS Kft.
1054 Budapest, Kálmán I. u. 23.
Telefon: 132-3511
Felelős vezető: Schmidt Gábor

30 000 + 50 000 Ft nyereménnyel

Pályázataink

Az anyanyelvről diákszemmel

Az Anyanyelvápolók Szövetsége és a Diákújságírók Országos Egyesülete 25
éven aluliaknak publicisztikai pályázatot hirdet a beszéd- és magatartás-kultúra,
az ifjúsági nyelv, a nyelvápolás, a nyelvtanoktatás, a kommunikáció témaköréből.
Diákújságírók bármilyen műfajú, max. 5 szabályosan gépelt oldal terjedelmű
írassal, diákrádiósok max. 10 perces, kazettára rögzített műsorral pályáz-
hatnak. Beküldési határidő: 1993. október 31. Cím: DUE – Az anyanyelvről
diákszemmel 1576 Bp. Pf. 10. Díjazás 30 000 Ft értékben. További információk:
DUE iroda, 1148 Bp. Örs vezér tér 11. Telefon: 164-7977. (A teljes kiírás az
ÉdAny. 1993/1. számában olvasható!)

Rajzpályázat anyanyelvünk védelmére

Az Anyanyelvápolók Szövetsége a Dunaholding alapítvánnyal közösen anya-
nyelvi plakátpályázatot hirdet. A grafikákat A4-es papírlapon, jeligével ellátva
kell beküldeni. Három kategóriában lehet indulni: 1. Általános iskolások, 2. Kö-
zepfokú iskolák tanulói, 3. Felsőfokú intézmények hallgatói és felnőttek. A jelige
mellett kérjük feltüntetni a kategória számát is! Mellékelt lezart, jeligés boríték-
ban kérjük megadni a pályázó adatait. Ha egy pályázó több plakáttervet készít,
mindegyiket külön jeligével lássa el! Beküldési határidő: 1993. november 15.
Cím: Anyanyelvápolók Szövetsége – Plakátpályázat, 1360 Bp. Pf. 6. Díjazás:
50 000 Ft értékben. (A részletes kiírás az ÉdAny. 1993/2. számában olvasható!)

Mindkét pályázat eredményhirdetésére 1993. december végén kerül sor. A
legjobb pályamunkákat kiállítják, illetve megjelentetik.

Tartalom

Deme László: Nyelv- és agyficamok	1
Graf Rezső: 130 éve született Gárdonyi Géza	1
Pályázataink	2
Szende Aladár: Csoda a megállóban	3
Tóth Péter: Mióta van <i>nyelvművelés</i> ?	3
Balázs Géza: Találkozás Teun A. van Dijk professzorral	3
Szathmári István: Néhány újabb jelenség mai sajtónyelvünkben	4
Bódi Zoltán: Van benne valami!	4
Kemény Gábor: Nyelvi mozaik	5
Makra Zsigmond: Néhány gondolat az emberöltőről	6
H. Tóth Tibor: KEFE és Info Show	6
Anglománia	
M. K.: Idegenszó-leltár	7
Zimányi Árpád: Ki nyeri a magyar-angolt?	7
Simon Zsolt: Micsurini szóláskeresztjezek	9
Pásztor Emil: Ragos számok	9
Murádin László: Bolt és üzlet	10
Keresztessy Attila: Mi lesz veled, <i>ch</i> hang?	10
Holczer József: „kalazanci Szent József”?	11
Gyárfás Endre: Vége a határidőnaplónak!	11
Mizser Lajos: Banánt	11
Hírek, események	12
Wacha Imre: Anyanyelvi versenyek	12
-y -s: Implom József helyesírási verseny '93	12
M. K.: Az anyanyelv fesztiválja	13
D. L.: Kazinczy-díjasok, 1993	13
Péntek János: Az anyanyelv napjai Kézdivásárhelyen	14
F. Kovács Ferenc: Stílusosabb-e az idegen szó?	14
Bánffy György ünnepi beszéde Győrben	15
Graf Rezső: Képek az anyanyelvről	16
K. G.: Csalánok és ibolyák	16
Gosztonyi János: Beszéljünk tisztán!	17
Pontozó	18
M. I.: A Szép Magyar Nyelvért	19
Keresztjérvény	19
Nyelvész-leletek, nyelv-észleletek	20
Szerzőinkhez!	20

Csoda a megállóban

A megállóban. Ahol mindig várni kell. „Áldi-ga és várdiga” – ahogyan Nemes Nagy Ágnes verse emlékeztet a napjában néha többször is eltöltött drága percekre.

Egy napon – március idusa után vagy két héttel – ott *várdigáztam* a Moszkva téren, a tízenyolcas érkezését remélve, amikor a csodára felfigyeltem. Egy kisgyerek – talán egy óvodai középcsoport kiskatonája lehetett – fogva édesanyja kezét (vagy fordítva) illegett-billegett, körforgásra kényszerítve anyját is, aki szelíd engedelmséggel követte a víg erőszakot, s oda-odafigyelve arra is, amit a gyerek mondott. Közelebb vitt az érdeklődés hozzájuk, s ekkor hallom, hogy a pöttöm emberke a *Nemzeti dal*t mondja, miközben ott tergett anyja körül. Már jó középben tartott a költeménynek, éppen az „Ide veled, régi kardunk!” szöveget, a szenvedélyes felszólítás, majd a halhatatlan esküforma: „A magyarok istenére...”

Amikor a következő szakaszba kezdett volna, megakadt. Ekkor a kör közepén forgó anya odasúgta: „A magyar név...” A gyerek elkaptam a szót, s meg sem állt az utolsó sorig. (Csak egy kicsit különösen hatott a „Hol sirjaink domborulnak...” egy gyerekszájából.) A siker teljes volt: elhangzott az utolsó „Nem leszünk!” is, amikor a villamos megérkezett. Kiki folytatta útját.

Az emlék azóta is foglalkoztat. Mélyen elgondolkodtam a csodán. Pedig talán nem is

az volt: az anya magatartása azt bizonyította, hogy nem véletlen teljesítmény született meg a családi otthonban. Vagy talán az óvodában? (Alig hiszem, hogy ott betanították volna a nevezetes verset.) Mindaz eszembe jutott, amit nevelői szakkölcsömeink a memoriterről valaha is – egymással vitázva – hangoztattak, s ma is gyakran fontolgatnak. Hallom is szinte: hogyan értheti meg ezt a költeményt egy három-négyéves gyerek; csak papagájszinten képes reprodukálni; valóságos gyötres ilyen kívánni a kicsitől stb. Nem is hiszem, hogy bárkinek eszébe jutna megkövetelni ehhez hasonló teljesítményt a tudatfejlődés kezdeti fokán élő gyermektől.

És ekkor jutott eszembe Szabó Lőrinc *Mozdonyon* című tölcsérzenei verse. Lóci-korban vitte magával az apja az „acélparipára”, erre a bivalyt vagy elefántot idéző, vadul pőfögő szörnyetege: „S mikor végre jött / a jelzés, a körfűtőház megett, / az indítókart és a lütyülőt / én húztam meg! (Apa csak segített.)”

A költő számára éppolyan felfoghatatlan volt a mozdony működése, ahogyan a gyerek számára ott a megállóban a vers tartalma. De éppúgy sejtett valamit a jelentőségéből, mint ez a kisgyerek a versből. Biztosan állítom, hogy felnőtt korában – ha máskor nem, hát március idusán – éppúgy ihletője lehet a majdan érett korú fiatalnak (s talán életében mindvégig is) az, hogy elmondta a költeményt, végig (Anyá csak segített).

Szende Aladár

Mióta van nyelvművelés?

„Mennyi idős a *nyelvművelés*?” – teszi fel a kérdést Kemény Gábor az Édes Anyanyelvünk legutóbbi számában (Nyelvi mozaik, 3. o.). A tanulságos fejtegetésnek egy kisebb pontatlanságát szeretném kiigazítani. A negyedik bevezetésében ugyanis a következőt olvashatjuk: „A *nyelvművelés*, illetve ekkortájt általában *nyelvművelés* első írott adatai az 1814 és 1818 közötti évek-ből, Kazinczy levelezéséből és Kölcsey munkáiból valók.” Az említett kifejezésnek akadnak korábbi írott forrásai és helyesírási változatai is. Szily Kálmán Révai Miklóstól idézi az első példát (Révai Miklós egyes versei, 1787. – A magyar nyelvújítás szótára, 239–240. o.). A *Nyelv-Művelés*, *Nyelv-művelés* szó nyilván hamar közismertté vált – de ezzel együtt újdonságként is hatott –, mert néhány évvel később, 1795-ben két rokon fogantatású kritika is éri. Szaklányi Zsigmond a Magyar Merkurius Toldalékában gunyoros hangvétellal le-vélben minősíti helytelen újításnak. A „Bétsbenn” kinyomtatott Debreceni Grammatika pedig az „Vdík Toldalék”-ban említi „A Magyar Nyelv Regulát (v. Analógia) ellen tsinált Új Szók” között. (318–320. o.).

A Magyar Grammatika szerkesztői a *Nyelv-Művelés* helyett a *kipallérozás*, *javitás* kifejezéseket javasolják, mivel a bírált szóalkotást a *földművelés* mintájára készült felesleges és félreérthető összetételnek tartják. Elemzésüket így összegzik: „... ez a név (ti. a *Nyelv-Művelés*) kitsiny lesz egy Magyar Nyelv szépítésébenn javításabann és tökéletességre való vitelébenn munkálkodó társaságnak.”

Az eltelt két évszázad nem mindenben igazolta a korabeli kritikusokat; a *nyelvművelő* és a *nyelvművelés* szó ugyanúgy túl-

élte őket, mint a kor több száz újítása (a szótár, a *nyelvmester*, a *nyelvész*, a *nyomatvány* és társaik). De igazságtalanok se legyünk velük szemben: bírálatukat nem csupán a maradiságuk ösztönözte; a maguk módján ők is hozzájárultak a nyelv ápolásához. Az, hogy a legképtelenebb ötletek, túlzások kérészetletűek maradtak, talán nekik is köszönhető.

A *nyelvművelés*-hez és a *nyelvmester*-hez hasonló támadásban volt része a *nyelvőr* szónak is. 1872-ben indult útjára a Magyar Nyelvőr című folyóirat, melyet Szarvas Gábor szerkesztett haláláig, 1895-ig. Volf György, a lap egyik meghatározó munkatársa, az ortológia képviselője rögtön az első számban rossznak minősítette a címet. Egyebek mellett a következőket írta róla: „E cím vagy ingatag értelmű, nem eléggé kifejező, vagy pedig idegyszerű, határozottan mondván németes.” (A cím [„Magyar Nyelvőr”] kérdése, Nyr. I. 14. o.). Véleményét később így összegzi: „A Magyar Nyelvőr tehát, a mint láttuk, németes, helytelen analógián épült, és ez okból vádolom germanismusról, s jól mondtam, hogy a lap oly elvet hirdet homlokán, mely ellen hasábjain ernyedetlenül kell küzdenie.” (15. o.)

Cikkének befejező részében Volf György új címet javasolt: „Írjuk ki magyarosan és magyarul így: A magyar nyelv őre.” (16. o.)

A lap szerkesztősége nem késlekedett a válasszal. A jobbító szándékot tisztelve, de udvariasan kitértek a változtatási javaslat elől. Megvédték és megtartották az eredeti címet – világra segítettek, életben tartottak egy szót.

Tóth Péter

„Most a rasszizmus nyelvi kérdéseivel foglalkozom...”

Néhány ajtónyira az Amszterdami Egyetem magyar intézetétől megpillantottam Teun A. van Dijk szobáját. A szövegtan egyik legnagyobb mestere ő, akinek munkáit ismerjük, néhány közülük Magyarországon is megtalálható. Bekopogtattam hozzá. A fiatal professzor, aki ugyan-ezen az egyetemen francia szakon végzett, hollandul és angolul írja műveit, németül is készséggel beszél.

– Mindennap délelőtt bent vagyok az egyetemen. Óráim kevés van, de jönnek hozzám a doktorálók, intézem a levelezést, E-Mail-lel, a világ minden részéről számítógépen keresztül érkeznek hozzám levelek.

– Most mivel foglalkozik?

– Szöveggrammatikával már rég nem foglalkozom, általánosabb értelemben vett szövegtannal azonban igen. De a *Handbook of Discourse Analysis* megjelenése (1985) óta már azon belül is inkább csak a rasszizmus, a média-kommunikáció nyelvi kérdései foglalkoztatnak. Most indítottam a *Discourse and Society* című új folyóiratot, amely a szöveget, a kommunikációt szociális, politikai és kulturális kontextusában vizsgálja.

Találkozás

Teun A. van Dijk professzorral

– Milyen az egyetemi hallgatók érdeklődése e témák iránt?

– Kicsi. Magam is csodálkozom olykor, hogy a hollandiai egyetemisták nagyobb százalékát érdekli a „száraz” grammatika, mint például a szövegtan. De a nyári egyetemeken a világ minden részéről érkeznek hozzám egyetemi hallgatók, kutatók.

Nem akarom sokáig föltartani a professzort; de úgy látom, hogy a kötelező udvariasságon túl örül látogatásomnak. Publikációs listáját, különlenyomatait keresi, érdeklődik a magyar nyelvudomány, a magam kutatásai iránt.

– Roppant furcsa – mondja –, hogy nagyon sok helyen jártam Kelet- és Közép-Európában is, de Magyarországon még soha.

És érdekli, hogy Eötvös nevét miként is kell magyarul ejteni, hogy milyen a magyar szövegtani kutatás, azután éles váltással: milyen a magyar bor. Búcsúzóul lerajzolja nekem a könyvtárukat, hogy ott hol is találok a *Tekstwetenschap*-ot, vagyis a szövegtant. Ez a kis térkép-vázlat a legjobb ajánlólevél minden könyvtárosnak – szívesen fogadnak, mosolyognak, de hát Hollandiában általában mindenki mosolyog.

Balázs Géza

Néhány újabb jelenség mai sajtónyelvünkben

Az idén a magyar nyelv hetének központi témája – csak helyeselhetően – a sajtónyelv volt. Mindenekelőtt azért helyeselhetjük ezt a témaválasztást, mert a sajtónyelv tükré és formálója nyelvhasználatunknak, sőt nyelvi viselkedésünknek. Ott mozog mögötte a teljes mai élet; megjeleníti szinte a teljes mai nyelvhasználatot, és ezen belül jelzi új nyelvi, valamint stílusesszókók feltűnését, elterjedését vagy éppen kiszorulását.

Mindjárt hozzáteszem azonban, hogy a sajtónyelvbe immár beleértjük nemcsak az újságoknak, a folyóiratoknak a kifejezőmódját, hanem a rádióét, a televízióét, a filmét stb. is.

Ha röviden kellene jellemezni az utóbbi néhány év sajtójának stílusát, akkor – ezúttal a pozitívumokra téve a hangsúlyt – azt mondanám: színben, változatosságban föltétlen gazdagodott. Pregnánsan mutatják ezt az újságcikkek érdekességre törekvő, valóban felhívó jellegű címei. A Magyar Nemzet egy nem régi írásának az élén pl. ilyen kijelentés áll: *Sítúra helyett tortúra*. Ez a szójáték – egyébként a hatásos szójátékok száma megnövekedett a címekben és a reklámokban – két hasonló hangzású szónak a hirtelen ütköztetésével máris utal arra, hogy az utazási iroda becsapta ügyfeleit, és így azoknak *sítúra* helyett *tortúra*-ban volt részükhöz. E cím olvastán bizonyára sokan kíváncsiak lettek a részletekre is.

Aztán egyszer-egyszer megjelennek a különféle címekben – mint az avantgarde irányzathoz tartozó írásokban, illetve az úgynevezett vizuális költészetben – nem közvetlen nyelvi eszközök, pl. számjegyek, de nem saját értékükben. Szellemes, sokféle asszociációt villantott fel, és szokatlanlansága folytán is felhívta magára a figyelmet a múlt évben a következő, szintén Magyar Nemzet-beli cím: *6-A-LOMTALANÍTÁS*. A cikk egyébként az anarchistákról szólt, akik semmiféle – állam- stb. – hatalmat nem kívánnak. Nos, a címet – röviden szólva – értelmezhetjük úgy, hogy

„hatalomtalánítás”, vagyis meg kell szüntetni minden hatalmat. De gondolhatunk arra is, hogy „hat”, azaz hatásos a „lomtalánítás”. És mivel egyetemi szemináriumon is elemeztük ezt a címet, egyik hallgatóm a hatos számban a hat parlamenti pártra való célzást is felfedezni vélte.

Még tovább menve újabb fel-tűnő szerepet kapnak elsősorban rádiós és televíziós adások címében a stilisztika szerint „látható nyelv”-nek nevezett eszközök, köztük az írásjelek. Ezúttal a kötőjel furcsállható használatáról mint negatív jelenségről szólnok. Erről már jelent meg írás ebben a folyóiratban, de vissza kell rá térnünk, mert egyre gyakrabban találkozunk velük, és hozzátehetjük: valójában nincs szinte semmilyen stilisztikai szerepük, sőt a legtöbbször homályossá vagy éppen érthetatlenné teszik a – címben még fontosabb – mondanivalót, nem beszélve arról, hogy figyelmen kívül hagyják a helyesírási szabályokat.

Nem tudom például, mit takar a Kossuth rádióban vasárnaponként 11 órakor jelentkező *Gondolat-jel* műsorcím. Még szerencse, hogy az utána következő alcím tájékoztat róla: a Rádió kulturális hetilapja. Talán arra céloz, hogy gondolatokat, jelzéseket közöl? De mire utal a szintén sugallt – egyébként egybeírandó – *gondolatjel* kifejezés? Aztán például a Hangszemlében meg a műsor bemondásakor hol a két szó közötti szünettel ejtik ki – viszont ebben az esetben elvész a kötőjel szerepe –, hol meg szünet nélkül, akkor pedig a *gondolatjel* nevű írásjelet idézi fel, ami itt legalábbis homá-

Van benne valami!

A szólásokból, állandósult szókapcsolatokból álló címekre mindenki felkapja a fejét, hiszen közismertek és eléggé szemléletesek is.

Egy verseket bemutató műsor a *Volt, nincs. Van?* címet viselte a Magyar Rádióban. Valószínűleg az egyik versből idézték ezt az állandósult szókapcsolatot. *Van ez így!* – egy rádiójegyzet címe. Azonnal rájövünk, hogy itt valami méltatlan, váratlan esetről van szó. A televíziós nyelvújító műsor rögtön rövid gondolkodásra késztet *Álljunk meg egy szóra!* címével. Ezt a szólást akár szó szerint is értelmezhetjük, mert valóban egy-egy szó nyelvi vizsgálatával foglalkoznak a műsor készítői.

Nézze meg az ember! – mondja egy televíziós programjánlat címe. Itt is azzal játszott el a címadó, hogy a szólás átvitt értelme helyett a szó szerinti jelentésre utalt. Hiszen a tévés műsorokat valóban meg kell nézni, ha jók.

És ha egy szórakoztató magazinban olyan érdekes dolgokat látok, hogy elakad a lélegzetem, akkor helyénvaló a *Megáll az ész!* műsorcím.

A társskereső hirdetések már állandósult *Kalandorok kíméljenek!* kifejezését viseli címül egy tévéműsor.

Van benne valami! Ez is ismert műsorcím, egy vetélkedőt kereszteltek el így.

Van benne valami, ha ötletesen alkalmazzuk a szólásokat műsorcímként.

Bódi Zoltán

lyos értelmű. Aztán mit akar jelezni a *Nap-kelte* és a *Világ-példa-tár* egy, illetve két kötőjellel írt televíziós cím??

Én azt hiszem, napjainknak a szabályokat elvető, minden furcsához, szokatlanhoz, bizarrhoz vonzó emberi magatartása nyilatkozik meg bennük. Van rájuk szükség?

Szathmári István

* A kérdésre következő számunkban, Kovalovszky Miklós *Divatjárvány* vagy új szóalkotásmod? című cikkében visszatérünk.

A szerk.

NYELVI MOZAIK

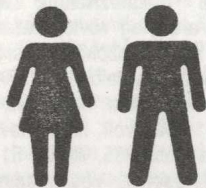
(Hölgyeink és uraink – Pontos idő, pontatlan hangsúllyal – Egy rossz szójáték első adata? – Újabb eltévedt jelzők)

Hajdanában, mielőtt a feliratokat nem magyar ajkúak (és analfabéták) számára is érthető szimbólumokkal váltották fel, a vendéglőkben, mozikban stb. az ún. legkisebb helyiség ajtaján ezek a szavak díszlettek: *Hölgyek – Urak*. Mert így valahogy udvariasabban festett, mint ha ezt írták volna ki: *Nők – Férfiak*.

Napjainkban mintha feléledőben lenne ez a modoros finomkodás. Miközben nők füle hallatára arcpirító trágárságok hangzanak el utcán, járművön, társaságban, némely nyilatkozók és riporterek óvakodnak nők-nek nevezni a nőket, *férfiak*-nak a férfiakat. Hiszen úgy olyan közönséges! Mennyivel szebb, sőt korszerűbb így mondani: *hölgyek és urak*.

Következzenek a példák! (Egyik sem idősebb két-három hónaposnál.) A szakszervezeti választások előtt ezt mondta egy nyilatkozó a TV-híradó riportérének: „A nyugdíjkorhatárt a *hölgyek* és az *urak* esetében is rugalmasan kell kezelni.” Ugyanebben a műsorban a sport hírek bemondója arról tájékoztatott bennünket, hogy az asztalitenisz-világbajnokságon „A *hölgyek* [értsd: a magyar női csapat tagjai] Dániát 3–0-ra legyőzték.” A Magyar Nemzet sportrovata július 3-án ezzel a címmel közölt tudósítást a wimbledoni teniszbajnokságról: „A *hölgyeknél* európai, az *uraknál* amerikai döntő”.

Különösen bűnügyi hírekben, riportokban furcsa ez a finomkodás. Ezt hallom például a rádióban: „Jászkiséren férfitürelmesnek hátába dőtte a kést egy tizenhét éves *hölgy*.” Amikor nemrégiben egy budapesti utcán lövöldözni kezdett egy nyugdíjas férfi, a szemtanú – meglepő választékosággal – így idézte fel az eseményeket a televízióban: „Akkor az *úr* pisztolyt rántott, és mellbe lőtte a *hölgyet*.” Ejha! Ha nálunk ilyenek a *hölgyek* és az *urak*, milyenek lehetnek a közönséges férfiak és nők?

Sosem volt pontos óráim; ha valamiért mégis tudnom kell, mennyi az idő, felhívom a 08-at, a telefon pontosidő-szolgáltatását.

Egy idő óta a megszokott, nem túl kellemszerű, de megbízható női hang helyett egy másik – szintén női – hang jelentkezik, s idegborítóan pontatlan hangsúlyozással adja tudtomra a pontos időt. Pl. így (a nagybetűs szedéssel az erős, kiemelő hangsúlyt igyekszem érzékeltetni): „15 Óra 10 perc, 40 másodperc.” Tehát a hangsúly nem a *tizenöt* számnév első szótagjára, hanem az *óra* főnév első szótagjára esik.

Nem tudom, összefügg-e ez a szokatlan hangsúlyozás azzal a másikkal, a nyelvművelő

irodalomban még alig tárgyalt, de sokak fülét bántó jelenséggel, hogy kiegészítendő kérdésekben a hangsúly a kérdőszó első állítmányára csúszik át, azaz egy szóval későbbre marad. „Mit JELENT ez a magánygyógyászatok számára?” – kérdezi a riporter egy rádióműsorban. Következő kérdése pedig így hangzik: „Mi MOTIVálja a fiatalokat?” Ezt hallom a 16-os buszon egy ötven év körüli nőtől: „Mikor RENDEL az orvos?” A példákat vég nélkül szaporíthatnám.

A hangsúly késleltetése, későbbre csúsztatása alapos nyelvészeti (fonetikai, grammatikai, nyelvészeti stb.) vizsgálatot kíván. Lehet, hogy amit én pontatlan, magartalan hangsúlyozásnak vélek, az már a jövő évezred elején magyar beszéd. Talán még meglátom (azaz: meghallom). Én mindenesetre szóltam!

Ki ne ismerné azt az utastársunkat, aki ha megkérdezik tőle: „Leszáll a következőnél?”, így válaszol: „Leszállni nem szállok, mivel nincs szárnyam, legfeljebb lelépek!”

Hogy ez micsoda: kedélyeskedés vagy okoskodás, soha nem tudtam eldönteni. Talán mind a kettő.

Most Babits Kárvavár című művében elem került ennek a közéleti, jellegzetesen városi (mert a tömegközlekedési eszközök használatához kötött) szellemeskedésnek egy meglepően korai, talán a legelső írott adata. A regény 25. fejezetében az újbudai, azaz újbudai villamosjárat kalauza így szól az utashoz: „Szálljon le, néni, nem látja, hogy itt a végállomás?”, mire az „hamisítatlan újbudai szöviccel” felelt: – Nem szállok én, hogy szállnék? nem vagyok én madaar... Szálljon az újbudai polgaarmester...”

Babits Mihály ezt a regényét – újbudai tárnokodásának élményei alapján – 1915/16-ban írta, tehát a szóban forgó kiszólás (az író kiemelte minősítés szerint: szövicc) legkésőbb ekkor már közzsajon forgott. Hogy milyen körökben, azt az utas foglalkozásával jelzi az író: a „viccel” egy tejeskofával sütteti el.

Persze attól, hogy valami régebbi, mint gondoltuk, nem rokonszenvesebb is egyszerűsége mégiscsak van, hogy az újbudai polgármester történetesen Madár Jánosnak hívják. A mai okoskodó viszont csak azt tanúsítja, hogy még ezt sem tudja: a szavaknak nem csupán egyetlen jelentésük van. Tehát nemcsak a madár *szállhat le*, hanem a repülőgép, a kód, az este – sőt még az utas is.

Jó tizenöt évvel ezelőtt a Népszabadságnak azóta jobblétre szenderült Mondd és ird rovatában Grétsy László közölt cikket az „eltévedt” jelzőkről, tehát arról a tipikus nyelvi pongyolaságról, hogy valamely kötöttnek vélt sorrendű jelzős szerkezet elé úgy biggyesztenek oda egy újabb jelzőt, hogy ennek nyomán félreérthető, sokszor nevetséges szókapcsolat keletkezik. Grétsy tanár úr példája ebben a régi cikkben ez volt: ekkor és ekkor tartják „a hagyományos mezőgazdasági szakemberek baráti találkozóját”. E hajdani meghívó írója annyira tisztelte a *mezőgazdasági szakemberek baráti találkozója* kifejezést, hogy nem merte megbontani az újabb jelzőt, a *hagyományos* kedvéért, hanem ez utóbbit az egész kifejezés élére helyezte. Így keletkezett a – legálábbis kétértelmű – *hagyományos mezőgazdasági szakemberek* kifejezés. Holott nem a szakemberek voltak *hagyományosak*, hanem csupán a baráti találkozójuk.

Miért idézem most fel ezt a régi példát és elemzését? Mert ugyanilyeneket hallok ma is a rádióban meg a televízióban! A tartalom, meglehet, éppen az ellenkezője az akkorinak, ám a nyelv, ez a makacs és „rendszersemleges” médium (!) ugyanazokat a lehetőségeket kínálja fel, és ugyanazokat a csapdákat rejti használója előtt, mint tizenöt éve.

Lássunk hát két aránylag friss (múlt szeptemberi) példát! Erre a hírre ébredek, a Vasárnapi Újság című rádióműsort hallgatva: „29-én megkoszorúztuk a *felújított hősi halottak* emlékművét.” *Felújított hősi halottak*?! Brr! Valójában persze a *hősi halottak felújított emlékművé*-ről van szó. A másik példa: a TV-híradónak (így mondta be a riporter) „a *nemzetközi emésztőszervekkel foglalkozó társaság elnöke*” adott nyilatkozatot. Az emésztőszervek bizonyos értelemben valóban *nemzetközies*, ám itt bizonyára az *emésztőszervekkel foglalkozó nemzetközi társaság*-nak az elnöke jelent meg a képernyőn.

Tehát vigyázat: a politikai rendszerek változók, a nyelvi hibák azonban állandók. Legálábbis a lehetőségük!

Kemény Gábor

Néhány gondolat az emberöltőről

Lapunk a közelmúltban már foglalkozott az *emberöltő* szó jelentésével, értelmezésével. Talán érdemes ehhez még néhány gondolatot hozzáfűznünk.

A szó egyik jelentése: az emberi életkor, pontosabban: az ember átlagos, más szóval: várható életkora. Elterjedt nézet, hogy ez évszázadokkal ezelőtt csak 30–40 év volt, így hát könnyen juthatunk arra a következtetésre, hogy Arany János is ilyen értelemben használta az *emberöltő*-t, amikor Nagy Lajos királyunk korának az övétől való távolságát 9–10 emberöltőre teszi. E sorok írója úgy érzi, hogy Arany nem ilyen értelemben használta az *emberöltő* szót. Kétségtelen, hogy valaha a megszületett gyermekek többsége nem érte meg a felnőttkort, továbbá igaz az is, hogy különféle járványok, háborúságok a felnőtt lakosságot is folyamatosan fogyasztották. Ennek ellenére sok volt a szép kort megért ember. Vegyünk egy példát! Aranyak Geszten tanártársa, majd debreceni professzor volt Kovács János, aki 1816-ban született és 1906-ban, 90 éves korában halt meg. Nevezett nagyapja, ugyancsak János, 1742-ben született és 1832-ben, ugyancsak 90 évesen hunyt el. Ha valaki a napóleoni háborúk idején Szeghalom főutcáján szembeálkózott Kovács Jánossal, alkalmasint úgy érezhette, hogy nótárius uram, már túl a hetvenen, Isten segítségével még sokáig jó egészségben elláthatja tisztét. Fejében valószínűleg meg sem fordult, hogy az ember átlagosan csak 30–40 évet ér meg.

Átlagos életkort számolni az összes megszületett egyed életkorából természetesen lehet. Ha tudunk összeadni és osztani, akkor az eredmény (matematikailag) helyes is lesz. Egy definíció sohasem rossz, legfeljebb célzerűtlen.

Nézzük most a szó másik jelentését. Ezen gyakoribb értelmezés szerint az *emberöltő* annak az időtartamnak felel meg, amely két, egymást követő nemzedék életfolyásának azonos jellegű pontjai között eltelik. Ilyen időpont igen sok lehet: születés, házasodás, az első gyermek születése, iskolai tanulmányok megkezdésének vagy bevégzésének ideje stb. A fizikából kölcsönvett hasonlattal élve: az egymást követő nemzedékek végtelen sorában azonos fázisú események időpontja közötti távolság, más néven: *periódusidő* az *emberöltő*.

Ez az értelmezés igen célszerű. Megadhatja, hogy mikor áll a fiú a gazdaságban az apja helyére. Megbecsülhetjük segítségével, hogy a most egyetemi hallgató sorba lépők gyermekei mikor jelentkeznek majd az egyetemen. Számos református családnál szokás volt a XVIII–XIX. században, hogy a lelkész apa elsőszülött fia követte apja hivatását. Ilyen esetekben is szépen megfigyelhető a periódusidő.

Ha használni akarjuk, nyilván tudnunk kell: mekkora is egy emberöltő? Mindszenty bíboros 1946-ban egy beszédében utalt Csanád vezérnek Ajtony fölött aratott győzelmére: „Szent István és Szent Gellért népe huszonhét nemzedéke lépett már erre a földre...” Ő itt az emberöltőt pontosan 33 évnek vette.

Szabatos, matematikailag is megbízható, azaz olyan nagy adathalmazból nyert adatokat, amelyek statisztikailag megbízhatóak, helyszűke miatt itt nem sorakoztathatunk fel. Néhány példát azonban megemlítünk.

Hati Jánosnak, Füzesgyarmat „nagyérdemű és hív” főbírájának, ki 1753-ban született, 1786-ban született az első gyermeke. Hati uram tehát ekkor 33 éves volt. Ha figyelembe vesszük, hogy az elsőszülöttet Zsuzsannának hívták, akkor világos, hogy a ház, a föld, esetleg a főbíróság várományosaként nem ő jöhetett szóba, hanem a két évvel később született János. Jánost még Sándor és István is követte, így esetleg a gyermekek vagy csak a fiúgyermek születési idejének az átlagát is vehetjük („a fiúgyermek születési idejének átlagából számított emberöltő”), ez utóbbi 39 évet ad.

Vegyünk egy másik példát. A Debreceni Református Kollégium levéltára 1588 óta őrzi a diákok névsorát. 1698 és 1761 között számos Naszályi iratkozott be a nagy hírű tanintézetbe. Néhány közülük elkallódott, azonban többségükből lelkész lett, akiknek pályáját nyomon tudjuk követni. Így 1701-ben iratkozott be András, majd fia, szintén András, majd fia, szintén András 1727-ben, ez után 1761-ben András, az előzőnek fia. Három egymást követő Jánost is ismerünk, itt 1700, 1736, illetve 1778 a beiratkozás éve. Ezen adatokból 26, 34, illetve 36 és 42 év jön ki, ami szintén emberöltő jellegű mennyiség, nevezhetnénk talán tanulmányi emberöltőnek, esetleg szabatosabban subscribálási emberöltőnek. (Debrecenben a főiskolai jellegű tanulmányokat megkezdő diákok sajátkezűleg írták alá az iskola törvényeit, ezt hívták subscribálásnak.)

A debreceni diákok kiválóbbjai tanulás közben tanítottak is. Néha megszakították tanulmányaikat, és elmentek házitanítóknak. Az iskola elvégzése után 1–2, esetleg három évig falusi iskolában tanítottak, csak ezután léptek lelkésszé hivatalra. A lelkészi működés megkezdésének időpontja is szolgálhat egy megint másfajta emberöltő meghatározásának alapjául.

Implicite már utaltunk Hati főbíró uram Zsuzsanna leánya kapcsán egy olyan, mégpedig igen lényeges dologra, amit figyelmen kívül szoktak hagyni. Nagyon eltérhet egymástól a *férfi emberöltő* (ha emberöltőről beszélünk, erre szoktunk gondolni) és a *női emberöltő*! Valaha a férfiak a katonai szolgálat letöltése, 24 éves koruk után házasodtak, esetenként jóval később. A lányok 20 éves koruk táján mentek férjhez, de gyakran már korábban. Az említett Kovács János tanár 1856-ban, 40 évesen nősült, a felesége ekkor 18 éves volt.

A hercegprímás által említett 27 nemzedék (nyilván férfi nemzedék) becslésünk szerint kitész 40–42 női nemzedéket. Megint más kérdés, hogy a nők dolgait nem jegyezték fel, így nemigen találunk adatot a számításra. Az anyakönyvezés megkezdésekor, ami általá-

Végigszalad az emberen...

KEFE és Info Show

Előfordul, hogy a jól hangzó, könnyen ejthető keresztnév vagy betűszó részben vagy egészen megegyezik valamely értelmes szavunkkal. Aki a véletlennek eme játékaról megelégedik szóalkotási-névadási buzgalmában, méltán kerülhet pellengérré.

Cserepes Virág, Végh Béla, Bóka Kálmán, Bedi Lizett és társaik egy életen át szegyenkezhetnek szüleik figyelmetlensége miatt.

A KEFE a Keresztény Fiatalok Egyesületének rendkívül szerencsétlen rövidítése. Sem a kefe alapjelentése, sem pedig a hozzá társítható képzetek nem illenek a szervezet (névének) komolyságához. A hatás groteszk. Nem hiszem, hogy a hit sugarainak interferenciáját kívánták volna a névadók ily módon érzékelteni; vagy hogy a kefé-t a megtisztulás-megtisztítás jelképének szánták volna. Ha a stílusában hozzá illő, játékos szervezetnek (pl. Keresztény Fenyegerek Egyesülete) lenne a neve, még elfogadhatnánk.

Az Info Show – rövid ideig – a televízió műsorismertetését jelentette, amint arra Bódi Zoltán Info Show című cikkében is utalt (ÉdAny. XV/1. 9). Ő azonban csak a műsorcím bántó idegenségével foglalkozik, egyéb kivetnivalót nem talál benne. Pedig van. A név megalkotójának legnagyobb vétké, hogy nem mondta ki néhányszor újszülöttje nevét. Ha így tett volna, sürgősen kiveri fejéből az Info Show-t, mert bármilyen jó és áldott dolog is az információk áradásának gyorsasága, az mégsem szerencsés, ha a gyorsaság a tájékoztatás fölhígulásával is együttjár. Mert ha végigszalad a sok hír az emberen, lesz belőle Info Show!

H. Tóth Tibor

(Az Info Show rövid tündöklés utáni gyors bukása a nyelvművelő cikkeknek is köszönhető; mindössze 30 napig mosolyogtunk e műsorcímen, majd eltűnt a képernyőről. A szerk.)

ban az 1730–60 közötti időre esik, eleinte az anyja nevét nem írták be a születési anyakönyvbe, pl.: „Kovács Jánosnak János fia született.”

Végezetül megnézhetünk egy példát, amely már aránylag rövid leszármazási sor esetében is szembeszökően eltérő eredményt ad a két nem képviselőire. 1857-ben, amikor Kovács Ilona született, édesapja, Kovács János tanár 41 éves volt, hasonló nevű apja, illetve nagyapja pedig 35, illetve 51 éves gyermekük születésekor. Végigmenve az anyák vonalán a következő képet kapjuk: Ilona anyja, Kiss Laura 19 éves, az ő anyja, Czegléd Sára ugyancsak 19 éves, Sára anyja, Lakó Sára pedig 31 éves volt a szóban forgó gyermek születésekor.

Ezek szerint egy adott személy – Ilona – dédapja 1732-ben, dédanyja pedig 1788-ban született. Egy adott személy dédapját és dédanyját igencsak hajlamosak vagyunk egy nemzedéknek tekinteni. Esetünkben közöttük a korkülönbség 56 év! Példánkban a férfi emberöltő 42 évnek, a női 23 évnek adódik.

Sok furcsaság bújhat meg egy első ránézésre egyszerűnek tűnő fogalom mögött!

Makra Zsigmond

Idegenszó-leltár

Ha valaki mostanában kezdett el angolul tanulni, észrevehette, hogy az első néhány lecke kifejezéseinek egy része ismerős. Hallotta vagy olvasta már valahol, feltűnt a reklámokban, cég-táblákon, és még sorolhatnánk a forrásokat.

lobbista, nómenklatúrázás, show-zás

Több mint négy esztendeje annak, hogy bekerült a magyar nyelvbe a *lobby* szó azzal a jelentéssel, hogy érdekcsoport. Ezután úgy kezdett el meggyökeresedni, hogy y helyett i-vel írták, majd képzőkkel látták el. Nem szabad *lobbízni*, a *lobbízás* káros – olvashattuk, hallhattuk nemegyszer. Sőt egyik miniszterünk nemrég arra szólította fel a képviselőket, hogy ne váljanak a versenytárgyalások veszteséinek *lobbista*-ivá. A szó további meghonosodása aztán úgy folytatódott, hogy a képzett alakhoz bővítmény járult. Az egyik újságcikk ugyancsak a képviselőkről szólva azt fejtegette, nem lehet egyesekről tudni azt, hogy kinek *lobbiza*-nak, amikor megszólalnak. Ezek után már elmondhatjuk azt, hogy ez az idegen kifejezés csaknem bejárta azt az utat, ami a beilleszkedéshez és a magyar szavak közt való elvegyüléséhez szükséges.

Ennek az útnak az elején jár a *nómenklatúra* szó, ami újabban azoknak a személyeknek az összefoglaló neve, akik az elmúlt rendszerben pártfunkcionáriusok, -vezetők voltak. S íme a legújabb formája: „...el kell felejteni a *nómenklatúrázást* és a *zöldbárázást*, a piacgazdaságban csak a hatékonyság számít.”

S végezetül még egy példa. Igen szerencsétlen. Az egyik televízióműsor címe: *Show-zás*. Ne tovább!

koncesszió, tender

A gazdasági kifejezések egyre gyakrabban helyet kérnek köznyelvünkben és főként a sajtó nyelvében. Egy újsághírből tudhattuk meg, hogy az M0-s és az M1-es autópálya egy-egy szakasza lesz az utolsó, amit állami pénzből finanszíroznak, mivel a további autópályák *koncessziós* formában valósulnak meg. Ez nem jelent mást, mint azt, hogy köztulajdonban lévő területet bérbe adnak külföldi vállalkozóknak hasznosításra, itt ebben az esetben még egyszerűbben: külföldi céggel építtetik meg az utat.

Az expórról, vagyis a világkiállításról szóló hírek között olvashattuk, hogy a legfontosabb teendők között szerepel a IX. kerületi volt MÁV-pályaudvar területének beépítéséről szóló *tender*-ek kiírása. Az idegen szavak szótára ezúttal nem segít, mivel abban a következő jelentéseket olvashatjuk: vasúti szerkocsi, kísérő segédhajó. Ellenben az angol–magyar szótárban – lévén a szó angol – a következő jelentéseket is olvashatjuk: árajánlat, versenyfelhívás. Így már világos. Tehát versenyfelhívást írtak ki a MÁV-pályaudvar területének be-

Ki nyeri a magyar-angolt?

Az ábécé ismeretét és a betűzést alapvető nyelvi tudnivalóink közé számítjuk, mégis időről időre adódnak újabb, az elemi szintet meghaladó nehézségek. A nyelvünkben gomba módra szaporodó idegen betűszók ugyanis kellemetlen meglepetést okozhatnak egyes vitára ingerlő rövidítések kimondásakor. Némi bizonytalanságot tapasztalhatunk az utóbbi évtizedekben, években az angol mozaikszók kiolvasásával kapcsolatosan. Ez az elbizonytalanodás visszavezethető az egységesség hiányára és az ejtésbeli következtelenségekre, amelyek a merev szabályokkal szemben a nyelvszokás hatalmát mutatják.

A régóta használt és szélesebb körben ismert rövidítések közül egyeseket általában angolosan betűzünk (*BBC, CIA, FBI, UPI – búbíszí, szíájé, efbíáj, júpiáj*), másokat viszont magyarosan mondunk (*USA, WHO*). Több mint húsz éve televízióink néhány külpolitikai kommentátora a nagy nyilvánosság előtt is szorgalmazta a magyaros változatot, s jó példával járt elől (*bébécé, célá, efbéí, úpéí*). Kezdeményezésük – melyet megörökített az akkori nyelvművelő irodalom – sajnos kérészerűtlennek bizonyult: követőkre nem akadtak, így az angolos forma állandósult a rádió és a televízió megszólalói körében.

Pedig a Nyelvművelő kézikönyv (II. kötet 200. lap) is ekképpen foglalt állást: „A magyaros-latinus betűzést kell előnyben részesítenünk a többé-kevésbé sznob idegenes betűzéssel szemben.” A jelek szerint azonban nehéz megváltoztatni a már hagyományosnak mondható, bevett ejtésformát. Talán könnyebb követnünk az idézett tanácsot az újonnan terjedő alakulatok esetében. Vizsgáljuk meg tehát ezeket!

Nemrég ismertük meg a *CNN* amerikai hírtévézió nevét, de máris elkönyvelhetjük a véglegesnek tűnő angolos betűzését (*szíenen*). Ám nem ez a helyzet az *IBM* és az *IMF* rövidí-

építésére. Még egyszerűbben: kiválasztják azt a leendő partnert, amelyik a legolcsóbban a legjobbat készíti el.

store, diszkont

„Kezdetben vala” a *butik*, ezután következett a még elegánsabb *shop*, s most íme itt a *store* az áruház, az üzlet legújabb nevéként. Jó lenne, ha nem terjedne el. Nem mondhatjuk viszont ezt a *diszkont* kifejezésünkről, hiszen régóta közismert az olcsó áruk boltja értelemben. Érdekes megemlíteni, hogy ez az olasz kereskedelmi kifejezés a következők je-

tésekkel: egymás mellett él az idegen és a magyar változat. Öröndöset, hogy az utóbbit, a Nemzetközi Valuta-alapot egyre gyakrabban hallani *íemef* formában, bár még pár éve az *ájemef* divott.

Elfogadhatatlan az *RC Cola* televízióbeli reklámdalának betűzése, mivel az magyar-angol keverék: *erszi kóla*. Ha következetesek akarnánk lenni, egységesen vagy a magyar (*ercé*), vagy az angol szabályokat kellene alkalmaznunk (*árszj*). Csakhogy az *r=ár* a magyar fül számára már túl nagy különbség a mi ábécénkhez képest, s ilyen esetekben a nyelvszokás inkább a magyart választja. Erre példa a bevezetőben is idézett *WHO*, az ENSZ Egészségügyi Világszervezete, amelyet képtelenek lennének *dabljú éjcs óú-nak* mondani.

Több budapesti és számos vidéki kábeltelevíziós tavaly megindította az amerikai érdekltségű *HBO* mozicsatornát, melynek eléggé erőszakos hirdetései hadjárata keretében sikerült tudatosítani az *écsbió* formát. Nem tarthatjuk ezt szerencsésnek, hiszen a nagyközönségnek miért kellene tudnia, hogy az angolban a *h-t* *écs*-nek, pontosabban *éjcs*-nek nevezik. Ráadásul nagyvonalú az említett változat, de hát magyar szövegkörnyezetben nem várható el az eredetit jobban megközelítő *éjcsbióú*, az elején és a végén záródó kettőshangzóval, diftongussal. Mindezek miatt ajánlatosabb itt is a magyar betűzés: *hábéó*. Sajnos azonban az e változatot használókat egyesek udvariasan kijavítják – mint engem is legutóbb.

Meglehetősen vegyes képet mutat tehát az angol mozaikszók betűzése nyelvünkben. A sportosan megfogalmazott címbeli kérdésre egyelőre úgy válaszolhatunk, hogy eddig nagyon egyoldalú a mérkőzés. Végeredmény még nincs, ezért nem szabad feladnunk, próbáljunk meg egyenlíteni!

Zimányi Árpád

lenti: leszámításkor a váltó névértékéből a lejáratig esedékes kamat címén levont összeg. Természetesen hosszadalmas magyarázatra lenne szükség ahhoz, hogy a meghatározást értelmezzük, de talán így már valamivel jobban érthető, miért így nevezték el ezt a bolttípust. A szó jól beilleszkedett a magyar nyelvbe, rövid, egyértelmű, s a helyesírásával sem lenne semmi gond, ha mindenki úgy írná, ahogy ejtik. Azonban láttam már egy újságban egy és ugyanazon az oldalon *discont*-nak, *discount*-nak sőt *dickont*-nak is írva. Ez már zavaró.

Minya Károly

Nyelv- és agyficamok

vonзалommal jár". Nos: a *vonзалom*, azaz vonzódás: érzelem. A következ-mény: *vonзat*. – S ugyanígy: „A kísérlet *csúfondárosan* megbukott”. Tud-e a kísérlet csúfolkodni, csúfolódva szólni? Nem tudom; de megbukni *csúfosan* szokott. – És mit szólunk ehhez: „A közönség *döbbenetesen* hallgatta a beszámolót!” Tehát: *megdöbbenően*? Merthogy ez a szó ezt jelenti; arra utal, *ami* megdöbben va-lak. *Akit* megdöbbenetnek, az *döb-benten* vagy *megdöbben*en hallgat. – Amiképp tévesek ezek: „*rugalmas* léptekkel közeledett”, és „*Elfogódott-ságtól* mentesen jelentjük ki...”, továbbá: „*Elhalódó* hangon szólalt meg”; hiszen a léptek *ruganyosak*, a kijelen-tés *elfogultságtól* mentes, a hang pe-dig *elhaló*.

Mindezekről a „globális olvasás” módszere jut az eszembe. Ahol rá kell nézni az írásképre, és nem elolvasni a szót, hanem kitalálni. Pontosabban: eltalálni. Ami hol sikerül, hol nem. Ez is van, az is van; s ha nem pontosan, üsse kő: én akkor is tudom, mire gondolok!

De a másik tudja-e? Vagy ha nem, hát találja ki?!

*

Ám menjünk tovább!

Egy segélyt ajánló hirdetésből: „Je-lentkezzenek a rászoruló! Egy hasz-nos *kezdeményhez* keresünk kedvez-ményezetteket”. A *kezdemény*: ami kezdődik. Amit kezdenek, kezdemé-nyeznek, az *kezdeményezés*. – Egy idősebb rádiós panaszkodik: „A fiatal ri-porter azt sem tudja, miként illik *meg-szólaltatni* egy idős munkást”. Világos a helyzetből: nem szóra bírnia kellene – amit ez az ige sejtet –, hanem *meg-szólítania*, az illendőségnek megfele-lően. – Egy költőről halljuk: „Régóta várja versei *megjelenítését*”. Netán azt, hogy színpadon előadják, esetleg

rajzban, egyébben átültetve bemutat-sák őket? Ez volna a *megjelenítés*. Folyóiratban vagy kötetben való ki-adásuk viszont: *megjelentetés*. – Bűn-ügyi krónikából: „A vádlott X.Y. siófoki *illetékességű* fuvaros”. Tehát ott – vagy oda – illetékes! Mert ha csupán ottani lakos volna, így mondanánk: siófoki *illetőségű*. – Többször is hallot-tam – más-más népnévvel társítva – ilyet: „Az izraeli *földművelődési* mi-niszter”. Boldog ország, igazi Kánaán, ahol a föld önmagát műveli, azaz *mű-velődik*. Mert ahol emberi beavatko-zással művelik, ott csupán *földműve-lési* minisztérium van. – S hogy ízes, zamatos legyen a beszédünk, kérdez-zünk így: „Ezek a textilek *honnan va-lósiak*?” Ha már *valósi*, akkor *hová!* De ez főleg emberre mondható. A tex-til nem ember; s nem is „származik”, hanem hozzák. Így kérdezhetünk rá-juk: *honnan való(ajk)?*

Menjünk tovább? Igen, ez a meg-döbbenő: megyünk tovább. A beszé-lőnek nem cseng vissza, hogy valami nem úgy hangzott el, ahogy kellett volna; a hallgatónak szeme sem reb-ben: átfut a mondat az agyán, s a fél-figyellel kísért szöveg döccenője – bocsánat a kifejezésért – „kimegy a nagymosásban” (netán: agymosás-ban).

Úgy tűnik a gyorsolvasás módsze-rének árnyékában kifejlődött a „gyors-hallgatás” módszere is; melyben nem a részletek a fontosak, hanem a nagy egész, úgy „globaliter”, átabotában; s talán nem is az, amit a másik mond (még kevésbé az, amit gondol), ha-nem amit én értek belőle, – netalán: bele!

*

A fentiek, vagyis az azonos tövű származékok sorsára jutnak gyakran a közös elő- vagy utótagú összetett szavak is. Egy pályázó mérnök mond-

ja: „A számítások elvégzésére már nem volt *időszakom*”. Köznapien ez így hangzik: nem volt *időm*. – Egy közlekedési hírből: „A kocsí áttért a *menetrend* szerinti bal oldalra”. Per-sze: a *menetirány* szerinti bal oldalra. – Megtudjuk: szavazhatnak „a választók, akik *névértéken* szerepelnek”. Te-hát – mondjuk – felár nélküliek? Vagy inkább: akik (a) *névjegyzéken* szere-pelnek! – S hol szavazhatnak? „ahol valamilyen *helyközi* választást kell tar-tani”. Van *időközi* választás, azaz *mű-rendkívüli*; s ez általában *helyi*, tehát nem országos; de *helyközi* inkább a HÉV- és a buszjárat. – Sokszor hall-ható ez a „szakkifejezés”: *egész-ségmegelőzés*. Alighanem az *egész-ségmegőrzés* és a *betegségmegelő-zés* vegyülete; de már megszületett, sőt él és virul. – Irodalmi értékelésből jegyeztem fel: „Verseiből kiderül *egyedülvalósága*, nyomasztó társtalansá-ga”. Aki egyedül van, az inkább *ma-gányos*. Az *egyedülvaló*: példátlan, páratlan. – Hasonlít rá ez is: „Most tért haza fél éves amerikai *kintlevőség-ből*”. Van ilyen szó, de az behajtatlan követelést jelent. Ugyanúgy „foglalt”, mint az előbbi; nem lehet más – akár-ha eredetibb – értelemben „újraalkot-ni”. – Amiképp furcsa még ez is: „A *kiváló* képviselők önálló frakciót alkot-nak”. Mint kiderül: kiváltak eredeti pártjukból. Na de ettől *kiválóak* lettek?

Most ennyit. De a sorozatnak nincs vége. – S aki arra gondol: ilyen egy-szeri és alkalmi jelenségekből kár „ügyet” csinálni, vajon megbocsátana-e annak az orvosnak, aki alkalmilag – vagy épp: alkalmanként – arrébb ír egy tizedesvesszőt a recepten; vagy akár csak a szabójának, aki figyelmet-lenségből a zakó hátára varrná az ol-dalzsombokat?

(Sajnos: folytatódik!)

Deme László

(folytatás az 1. oldalról)

130 éve született Gárdonyi Géza

Úgy színt, kifejezőerőt nyernek mondatai-ban a szavak a következő megoldásoktól. A gyöngédséget kicsinyítéssel érzékelteti: *két-esztendőcske* a kisgyerek, *helyeske* a legény, *komolyka* a lány; kedveli a gyakorító, vissza-ható igealakokat: *édeskedik* a legény, *lágya-dozik* a lány, *dallikóznak* az emberek; játékos ikerszókat alkalmaz: *elillog-villog*, *csápogás-pápogás*, *icognak-vicognak*; sajátos módon párosítja a határozókat: *vak-okból* történik va-lami (a *vaklárma* mintájára), *tojásfőzetnyi* idő, kis *hónom-alja* hordó; jellegzetesek összetett szavai is: *neki-ásítózott* a munkának, *vissza-ugatja* a kutya a megszáldott juhokat; *el-* ige-kötös igékkel lelkiállapotot fejez ki szemlélete-sen: *elnyílik* a szeme a csodálkozóknak, *elvillan* a szeme a haragosnak, *eldöbben* a szíve an-nak, aki megijed, *elholnapozza* az ügyet, aki

halogatja; találó jelzői is egyediek: *csupa-ba-jusz* ember, *csupaszőr* kutya; jellegzetesek az állatok hangjának kifejezésére alkalmazott szavai is: a bogárka *hárfázik*, a szöcske *pir-reg*, a veréb *csicsog*, a fecske *csivikel*, a csi-béit hívogató kotlós *pittyeg*, a ludak *sásognak*, a kis kutya *cseheg*, a nagy kutya *herreg*, a ló *nyihorint*; új fogalmakra új szavakat talál ki, és így beszélteti főként a falusi embereket: exp-resszvonat = *szilajvonal*, gépfegyver = *szapo-ra-puska*, gramofon = *danoló-gép*, teleszkóp = *égnéző*.

A magyar ember észjárását a következő megállapítással jellemzi: „A német mondat olyan, mint a hosszú folyosó, melynek hátul van a lámpása: az ige. Odáig csak tapoga-tódzva botorkálsz. A magyar mondatban mind-járt az elején ott van a lámpás, a kezdedbe ve-

hated, s nincs előttd homály. Mert a magyar mondat rövid is... De hát a hivatalnok urak ezt soha meg nem értik, sem az irodabeliek, sem a templomiak...”

Szövegei rövid mondatok füzérei, ezeket aztán sajátosan egymás mellé illeszti, hatáso-san párosítja őket: „Valahol a tenger fölött száll felénk egy nagy fehér felhő. Azok a gó-lyáink. És száll egy nagy fekete felhő. Azok a fecskéink.” Egy másik példa: „Egyes fák tető-től talpig hófehér csipkében. Azok a meny-asszonyok. Más fák halavány piros selyem-ben. Azok a völegények.”

„Gárdonyi írásművészetének selyemfátyola a mi örökségünk. Örizzük meg!” – írta róla Trencsényi Károly az 1930-as években. Meg-állapítását ma is elfogadhatjuk.

Graf Rezső

Mielőtt a tárgyra térnék, a nyelvi micsuriniádák bemutatására, a fiatalok kedvéért valamit Micsurinról. Diákkorom kedvence volt, az élenjáró szovjet tudomány (és sok vicc) hőse; állítólag számos csodálatos új növény keletkezett buzgó keze nyomán. Egy vicc tán bemutatja, miképp láttuk ténykedését: Hogyan jött létre a szocialista vagy szovjet ember(típus)? Úgy, hogy Micsurin keresztelte a lajhárt a szarkával.

Írástudó micsurinistáink abbeli nagy igyekezetükben, hogy stílusukat kifejezőbbé, ékeesebbé tegyék, megbicsakló tollal, botló emlékezetrel két szólást egyberántanak, így keletkeznek a micsurini szóláskereszteződések. Magyarázatukkal rövid leszek, a példa sok, a hely kevés. S remélem, a bemutatott példányok önmagukért beszélnek, a tanulság is önként kínálkozik.

Nagy Péter cár koráról olvasható: „Ezek a fura erkölcsök és szokások ... egy ólomlábakon álló medveimpérium hagyományait, megkövesedett morálját tükrözik”. Ólomlábban jár valaki, ha nagyon lassan, nehézkesen. Mint az ólommadár. Vagy kínos lassúsággal múlik az idő. Az agyaglábu óriás, tudjuk Dániel könyvéből, a látszat ellenére sebezhető, törékeny; félelmetessége, ereje csak külszín, ideigvaló.

„Kerülgetjük, mint macska a forró kását, és tereletjük mondókánk menetét, mint ama bizonyos Deákné, mikor a bor áráról kellett volna nyilatkoznia.” Csakhogy Bodóné beszélt másról, mikor a bor árát kérték, Deáknét vásznáról ismeri, aki ismeri.

„Falra hányt borsó mindaz, ami elhangzik a szabadidősport ügyében. Amit pedig illetékesek tesznek a fejlesztése érdekében, az annyit használ, mint ördögnek a szenteltvíz.” A szenteltvíz természetesen nem használ az ördögnek, nem az a célja, létérteleme. Ez csak szenteltvíz: nem ér, nem használ semmit; annyit ér, mint a szenteltvíz: nem ér semmit, ezek keveredhetnek össze hebehurgyán a fél, mint az ördög a szenteltvíztől szóláshasonlattal.

A pártot megosztja, vélekednek, „a választási ígéretnek sorának betarthatatlansága. A pozícióosztás. Meg a harc hevében suba alá söpört fölismerések”. Szőnyeg alá söprik a problémákat, elodázzák, ha nem akarják, nem tudják megoldani. Suba alatt: suttyomban, titokban intéznek valamit. Suba helyett szőnyeg. Tán a subaszőnyeg okozta a zavart?

„Én például jobban örülnék ..., ha ítélezésünk képes lenne követni árnyalataival az élet követelményeit, ha nem esnénk át az állatorvosi ló túlsó oldalára”. Az esik át a ló másik oldalára, aki az ellenkező végletbe esik; az

állatorvosi ló pedig az az állítólagos tanpélda, ábra, melyen föl van tüntetve az összes lónyavalya.

„Többen azt mondják a környezetben, hogy a társadalom tűrőképessége a végéhez közeledik. De szerintem ez így nem igaz. Pont az a baj, hogy e tekintetben légüres térben tapogatózunk.” Ha valakit légüres tér vesz körül, légüres térbe kerül, akkor magára marad, megritkul körülötte a levegő; sötétben tapogatózik, aki bizonytalan, nem találja a megoldás útját.

B. József „négy éve Csepelen X. emeleti saját lakását gyújtotta fel. Onnan is kiállt már a szűre, a felesége nem bírta tovább vele az életet.” Kifelé áll a szekere rúdja: kitelt a becsülete, rövidesen el kell mennie valahonnan; kiteszik a szűrét: kidobják, elzavarják.

Egy vidéki futballistát Pestre hívnak, az ajánlat csábító, de családjára marasztalja: „Hát igen, valahogy így történt. Két tűz között örlődtem”. Két tűz közé került, vagy két malomkő között örlődött.

„Nincs szerencsém a következő autóval sem. Egy szabadkai férfi ... láthatóan a háta közepére kíván. Őt is faggattam.” Tagadólág, más értelembe járatos: a háta közepére se kívánja, azaz utálja, ez nem illik ide. Mivel az autós nem akart vele beszélni, tán azt gondolta, akkor lássam ezt az újságíró, amikor a hátam közepét: sose; vagy: úgy hiányzott ez a kérdészködő, mint púp a hátamra: ahogy a púp se kell, ő se. Úgy jött neki ez a találkozás, mint üveges tótnak a hanyattesés.

Újságírósan szólva: mindez nem kíván kommentárt. Olykor a józan ész, a dolgok átgondolása is segíthette volna a szóláskevercsek elkerülését, de ha ez kevés, O. Nagy Gábor kitűnő szólásgyűjteménye és szólásmagyarázata eligazíthatta volna a bizonytalan tudású s nyelvérzékű szerzőket.

Cinikus emberek azt szokták mondani, mindenki úgy blamája magát, ahogy akarja s tudja. Én inkább Petőfire hallgatom: „Nagyon szomorú dolog, ha azok, kiknek a közönséget útba kellene igazítaniok, ezt még inkább eltévelyítik; és e lelkiismeretlenség sohasem grassált irodalmunkban, mint jelenleg”. Ne micsurinkodjon hát senki, se a maga, se – főleg – az olvasóközönség kárára.

Pásztor Emil

Simon Zóárd

Ragos számok

Olvasom a Magyar Távközlési Részvénytársaság 1993. március havi nyomtatott telefonszámlájának hátlapján, hogy a régi „31-el” kezdődő hívószámok most már Rózsaszentmártonban „84-el”, Apcon „85-el”, Zagyvaszánton „86-al”, Petőfibányán „87-el”, Lőrinciben és Selypen „88-al” kezdődnek. Sajnos, mindegyik ragos számot hibásan írták. Nem vették figyelembe, hogy mássalhangzós végű tőhöz járulva a -val, -vel határozórag v eleme a szótó végső mássalhangzójával azonosossá válik: *harmincegyel, nyolcvannégygel, nyolcvanötöl, nyolcvanhatal, nyolcvanhétel, nyolcvannyolccal*. A számjegyes írásban – a végig betűs írásnak megfelelően – szintén mássalhangzónak kell lenni a számot követő rag elején: *31-gyel, 84-gyel, 85-tel, 86-tal, 87-tel, 88-cal*. Ezeket sokan a tárgyragos alakokkal tévesztik össze, amelyekben persze nem írhatunk mássalhangzót a -t rag előhangzója (a kötőhangzó) elé: *31-*

et, 84-et, 85-öt, 86-ot, 87-et, 88-at. (Betűs írásban: *harmincegyet* stb.)

A számjegyes dátumok -val, -vel ragos alakjaiban is gyakoriak a helyesírási hibák. Például a Postai irányítószámok jegyzéke (1992) 2. oldalán ezt olvashatjuk: „Az adatok 1991. november 30-val lezárva.” A helyes forma: 1991. november 30-ával (kiejtve: *harmincadikával*). Személyrag nélkül így is elfogadható: 1991. november 30-cal (kiejtve: *harminccal*). Az ilyen számjegyes ragos alakokban a pontot megtakarítjuk (az évszámoknál is: 1991-ben), de ha nincs rag, akkor kell a sorszámnévi pont (1991. november 30.). A nem évet vagy napot jelölő sorszámok ragjai előtt természetesen szintén ki kell tennünk a pontot, a kötőjel előtt: 3.-kal (= harmadikkal), 8.-at (= nyolcadikkal), 19.-ből (= tizenkilencedikkal), a XX.-ban (= a huszadikkal).

Bolt és üzlet

A falusi ember, legalábbis Erdélyben, ma is a boltokba tér be. A városi lakosság inkább az üzleteket járja a keresett áruért. Bár *bolt*-on és *üzlet*-en tulajdonképpen egyaránt kereskedelmi vállalkozást, ill. erre szolgáló helyiséget értünk, a két azonos jelentésű szó használatában az idők folyamán eltérés alakult ki.

Már abból a tényből is, hogy a szókincsében hagyományörző falusi lakosság még ma is inkább *bolt*-ot említ, a „városias” *üzlet*-tel szemben, következtethetünk arra, hogy kezdetben volt a *bolt*, és ezt kezdte kiszorítani, felváltani az újabb, a modernebb *üzlet* szó. Valóban, a *bolt* szóra már 1481-ből van írásos adatunk, az *üzlet*-re viszont csak 1841-ből.

A *bolt* a latinra visszavezethető vándorszó, amely az olaszból – esetleg déli szláv közvetítéssel – került a magyarba, s eredetileg 'boltozat, bolthajtás' jelentésű volt. A középkori üzlethelyiség általában bolthajtásos volt, s emiatt a *bolt* szó később – eredeti jelentése mellett – olyan boltíves, bolthajtásos helyiséget, szobát, termet is kezdett jelenteni, amelyben a kereskedő a portékáját raktározta és árúsította. Ennek a már megváltozott jelentésű *bolt* szónak –s képzős származéka a *bolto*s. Ő a kereskedő, a bolthajtásos helyiségnek, a boltnak tulajdonosa, egyben az áruk eladója, a vevők kiszolgálója.

A gyors ütemű polgárosodás évtizedeiben, a 19. század közepén a nyelvújítók a *bolt* mellé, annak helyettesítésére új szót alkottak. Talán úgy vélték, a 'kereskedelmi vállalkozás', az 'adásvétel lebonyolítása' értelem jobban kifejezhető az *üz* szótól valamilyen származékával. A *felelet*, *indulat* szavak téves elemzése alapján elvontak egy *-lat*, *-let* képzőt, s ezt illesztették az *üz* szóhoz. Így született meg előbb az *üzlet*, majd az *üzlet* főnév.

A mesterségesen alkotott szó, az *üzlet* gyökeret vert, de a régi, a *bolt* szó sem szorult ki a használatból. A csaknem azonos értelmű két szó között a továbbiakban megindult a küzdelem: mindkettő kereste a maga helyét a nyelv rendszerében. A *bolt* szóhoz a kicsinység, a régies hangulat, az *üzlet*-hez a nagyobb méret, az újdonság, a modernség képzele társult. A *bolt*-nak ennek megfelelően ilyen további jelentései alakultak ki: 'kisebb üzleti vállalkozás; kereskedelmi vállalat kisebb eladási üzemegysége; ennek helyisége az árukkal együtt'. Önmagában ma már ritkán használjuk a *bolt* szót, inkább az újabb keletű összetett szavakban fordul elő: *könyvesbolt*, *húsbolt*, *dohánybolt* stb. Még ritkábban alkalmazzuk a *bolto*s szót, hiszen maga a töle jelölt fogalom ('önálló kisebb bolt tulajdonosa és vezetője; kiskereskedő') is háttérbe szorult egy időre. Az *üzlet* dolgozóját, ha vezető beosztású, *üzletvezető*-nek, *üzletfelelős*-nek, egyébként *eladó*-nak vagy – Erdélyben – *kiszolgáló*-nak hívjuk. Ha azonban valaki felhagy az üzleti vállalkozással, átvitt értelmű szóhasználatban ma is mondhatjuk, hogy *becsukja a boltot*. A hátrányos jellegű társas, főleg kereskedelmi kapcsolatra meg ezt: *Ez nem bolt!*

Az igazi kereskedelmi vállalkozás azonban: *üzlet*. A kereskedő, bocsánat, az *üzletember* lebonyolítja az adásvételt: *üzletet* köt, *üzletet* közvetít, tárgyal az *üzletfelekkel*. Az *üzlethelyiség* ma már ritkán kis bolt, főleg nem vegyeskereskedés, hanem *üzletház*. Egy-egy város kereskedelmi negyedében az üzletek sorában megtalálunk mindent, a *vasüzlet*-től a *rövidáruüzlet*-ig. Persze a mellékutcák kis boltjaihoz is ragaszkodunk. Éppúgy, mint az őket jelölő szóhoz.

Murádin László

Mi lesz veled, *ch* hang?

Az előrejelzés nem biztató, hiszen az utóbbi időben sorvadóban van ez az idegen hang – bár a magyarban is előfordul, ha *h*-val írjuk is, a gyakorta és találóan idézett *ihlet* szóban.

Nézzünk néhányat a corpus delictik áradatából: *mekanika*, *technikus* v. *tehnikus* (sőt: *tenikus*), *münhen*, *ahát* stb. Vannak durvább hibázások is, bizonyíthatóan: tévábemondó említ, hogy van erről egy *aariv* felvételük; szinkronizált filmben férfihang mondja: *áreológus* vagyok. Többször hallottuk korábbi hírolvasóktól: „az *ajatollának*...” Még jó, hogy a *sahhal* esetében soha nem hangzik el ez: *sáva!* A sémi nyelvekben különböző erősségű torokhangok vannak, az arabban több, mint a héberben, ezért tűnik fel mindjárt az arabok beszédében a torokhangok túltengése. A leggyengébb *h* hangot el is lehet hagyni kiejtésben (a héber *Jahweh* ejthető *jáve* formában is), ám a héber *chet* és arab megfelelője, a *chá* csakis erős *h*-ként ejthető (nagyjából *ch*-nak), és még ott vannak az egyéb gutturálisok a sémi nyelveken kívül is több keleti nyelvben.

A latinból tanultuk meg először (egyházi gimnáziumokban már 10 évesen) a *pulcher* és más szavakból, 12 évesen a németből a *ch* helyes kiejtését, majd a görög *kh*-ét a *kh*/betű esetében. Öröndetes módon újra elterjedt a görögös ejtőmód a latinos helyett (a háború utáni visszaesés után) a tulajdonneveknél: *Arhimédész*, *Szókratész*, *Kháron* (írva is). A közneveket lehet *k*-val is kimondani (*szkizofrenia*, *szkizma*), ám a „görögösök” itt is *kh*-t ejtenek. A *pszükhé* esetében helytelen volna a *h* elhagyása, de a lati-

nos *psziché*, *pszichiáter* is jó. Sőt az utóbbiban csakis így helyes, hiszen nem eredeti görög főnév, hanem nemzetközi szóalkotás terméke (a „pszükhiaáter” képtelenség volna).

Ami a magyarban törvényszerű (mével, juval), az nem engedhető meg általában más nyelvek szavainál. A németben olyan *h* betű is van, amelyet nem ejtünk, hanem az előtte álló magánhangzó tartamát növeli (*sehr* = zér stb.). Ezzel is baj van újabban! Nem is emlékszem, mikor hallottam hírközegben (rádió, televízió; a sajtóra itt nincs panasz, mert nem hozza a kiejtést) helyesen ejteni a rossz emlékü, de gyakorta idézett szavakat: *abvér*, *vérmacht*. Mindig *ab-ver*, *vermacht* a kiejtés, és még örülünk, ha az utóbbi nem *verma/t*-nak hangzik! Legújabbán pedig a néma *h* válik hallhatóvá, kivált sportközvetítésekben: *dréher* – ezt a sok évtizede ismert tulajdonnevet mindig *dréer*-nek ejtette mindenki. [S ma is úgy kellene! – A szerk.]

Mindeme hibázás éppen most van terjedőben, amikor oly nagy erővel indult meg a nyelvtanulás hazánkban. Az angol fonetika olyan nehéz és bonyolult, hogy nem lehetünk szigorúak e téren. Ám a latin, német, francia kiejtési szabályok száma csekély, nem is nehéz a magyar ajkúaknak ezeket alapfokon elsajátítani (legkisebb tanítványaim is az első egy-két tanórán megtanulják egész életükre, és hamarosan meg is bírálják a tévéből naponta hallott hibákat). Nem nagy dolog tehát megtanulni, de „nagy ügy” rossz kiejtéssel folytonosan zavarni a diák- vagy felnőtt korú nyelvtanulókat.

Keresztessy Attila

„kalazanci Szent József”?

Mármint kis *k*-val kezdve? Igen, ez itt a kérdés. Így tűnt ugyanis a szemembe a Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 1993/1. számában két helyen is: „Az első évtizedekben a piaristák igyekeztek ragaszkodni az alapító *kalazanci Szent József* szelleméhez” (26); „A szerepek megtanulására szánt idő – véli *kalazanci Szent József* – elvonja a tanulók figyelmét stúdiumaiktól” (27). Azt, hogy ez az írásmód nem lehetett egyszerű nyomdahiba, egy újabb adat is megerősíti, mégpedig éppen az Édes Anyanyelvünk hasábjain: „[Révai Miklós] saját verseit követően Bajtay Antal erdélyi püspöknek *kalazanci Szent József*hez, a piarista rend alapítójához írt szép ódáját ... is itt közli” (1993/2.).

Azt már csak a teljesség kedvéért jegyzem meg, hogy a szóban forgó szent életrajzírói (legalábbis korábban), nemesi származását hangsúlyozva, szívesen emlegették azt a tényt, hogy az eredetileg Fortunione nevet viselő spanyol (navarrai) család I. Alfonz király (1105–1134) adományaként megkapta Calassans (Calasanz, Calasans, Calasanc) várát. Magukat 1118 után kezdték Calasanc névvel említeni; latinositva ez: Calasantius. Magyarul *kalazancius* formában is emlegetik a piaristák alapítóját. Ez főnév, tulajdonnév, ám mégiscsak latin. A magyar megnevezéshez a *Kalazanc* helynévből *-i* képzővel alkotott melléknévre is szükség volt/van. Ismét előjön azonban a kérdés: milyen legyen ennek a kezdőbetűje?

Kicsit messzebből kell kezdenünk a választ. A címünkben szereplő személy, aki egyúttal szent is (azaz a római katolikus megfogalmazás szerint „hősi fokban” gyakorolta az erényeket), háromtagú névvel említhető. Lehet, hogy akadna, aki a második szót is kicsivel kezdené: ... *szent József*. Ám e téren nincs pardon, az akadémiai helyesírási szabályzat (AKH.) 11. kiadása ugyanis honalapító első szent királyunk neve kapcsán a 166. ponthoz utasítja az érdeklődőt: „A történelmi személyek nevének szerves részét alkotó állandó jelzőket ... nagy kezdőbetűvel írjuk: *Könyves Kálmán, Nagy Péter, Oroszlánszívű Richárd, Rettegett Iván, Rótszakállú Frigyes, Szent Erzsébet* stb.” A legutolsó példa máris mindent megmagyaráz.

Sajnos, már a két elemből álló – történelmi – tulajdonnevek helyesírását illetően is ráébredünk: hiányos ez a 166. pont. Hacsak nem arra akar, kimondatlanul, biztatni: merjünk élni az analógiákkal! Ehhez azonban, éppen az *-i* végű első elem dolgában még csak példát sem kapunk. Olvasztam már egyházi kiadványban egy bibliai személyt kétszer is *arimateai József*-nek, és tessék csak megnézni a Matúra Klasszikusok Hamlet-kötetének 4. oldalát: „A híres németalföldi humanista, *rotterdami Erasmus*...” Miért? Ők talán nem történelmi személyek?

Az AKH. említett pontja tehát adósunk marad egyrészt azzal, hogy kimondaná vagy legalább példával érzékeltetné: az *-i* képzős (valahonnan való származást, eredetet jelző) állandó melléknévek is kvázi-vezetéknevek tekintendők. Másrészt pedig azzal, hogy gyakori a háromtagú név is. Ilyenre még csak utalást sem tartalmaz ez a szabályzati pont. Pedig az ily módon megnevezett szenteknek két kvázi-vezetéknevük is van: a szokásnak megfelelően az első helyen az eredetet jelölő, a másodikon a *szent* vagy *boldog* állapotot jelző melléknév áll, végül a harmadik helyen a keresztnév. Az AKH. újabb kiadásakor ezt a pontot kissé át kell majd fogalmaznia az illetékes akadémiai bizottságnak!

Az általánosan kötelező helyesírási normák alól az egyházi nyelvhasználat sem vonhatja ki magát. Ám alkalmazkodás az ellenkező irányban is lehetséges. Érdemes ellesnünk a katolikus egyház szentnévadási gyakorlatát. Igenis: *Magyarországi Szent Erzsébet, Nepomuki Szent János, Aquinói Szent Tamás*... És persze: *Kalazanci Szent József*!

Holczer József

Vége a határidőnaplónak!

Vége a naptárnak! Vége a határidőnaplónak! Vége annak a papírból készült nyomtatványnak, amelybe följegyeztük bokros teendőinket, randevúinkat, rokonaink, barátaink köszöntésének idejét.

Lehet-e naptár, határidőnapló nélkül élni? Lehet. Robinsonnak sem volt. Ezentúl már nekünk sincs. Mi van helyette?

Elárulom: *top timer* van helyette! És *menedzserkalkulátor*, amely a naptár szerepét is vállalja.

Hát óra van-e? Az még akad. Bár a reklámokban gyakran kiüti helyéből az előkelőbb *kronométer*.

Aki el akar nekünk adni valamit, tudja, hogy hol a gyenge pontunk. Van, aki a hiúságunkat célozza meg, van, aki a kényelemszeretetünket, sőt a lustaságunkat. Akadnak – nem is kevesen –, akik úgy vélik, hogy a legtöbbünkben ott moccog egy piciny manó. Az a neve, hogy sznobság, előkelőbben sznobéria. Ha megtalálják bennünk ezt a manót, már csak etetniük, hizlalniuk kell. Ha már eléggé nagyra nőtt, harsányan követeli mindazt, ami a gazdagabbaknak már megvan.

És mivel a gazdagabbak közül mindazok, akiket bámulunk, tisztelünk, irigylünk, jobbra a külhoni filmekben, reklámokban láthatók, saját „háztáji” manócskánk az ő használati és luxuscikkeikre ácsingózik. Ezért – ha megneveztetni velünk ezeket az árucikkeket – angol, német, francia, olasz nevüket akarja hallani. Ösztökel minket, hogy *burger*-t – sőt *börger*-t – kérjünk *fasírt* helyett, *drink*-et rendeljünk, *jeans*-t húzzunk magunkra, és persze *top*-ot... Ha pedig elfáradunk a *shoppingolás*-ban, nézzünk rá a *kronométer*-re, és a *top timer*-be jegyezzük be, hogy mikor folytatjuk.

Mert folytatjuk. Hiszen előttünk a szebb, jobb, sznob (!) jövő.

Gyárfás Endre

Banánt

– Vegyél *banántot* – kérlete egy gyerek az anyját. Sokan megütköztek ezen, hiszen a szón kétszer is ott van a tárgy ragja. Ez igaz is, csak hogy vannak hozzá hasonló szavak. Hogy is írta Csokonai? „Te lehetsz írja sebemnek, gyönyörű kis tulipánt.” Ezek szerint ő sem tudott magyarul? Persze, hogy tudott, és az említett gyerek is tud. A régi falusi házakban nem volt ritka a *tulipántos* láda. Úgynevezett inetimologikus (nem elemezhető) hanggal találkoztunk, amely az *-n* végű szavakon jelentkezik olykor, akár van rá szükség, akár nincs. A balin nevű halat sokfelé nevezik *balint*-nak (*bálint*-nak), a csalán népi neve lehet *csilánt*, a marcipáné *marcipánt*, a jázminé *jázmint* stb. Apáczai Csere János Magyar Encyclopaediájában (1653) ezt olvashatjuk: „A *majoránt* fás szárú...” Igaz, hogy ma már rubinról beszélünk, de Petőfi „ajkaidnak lángoló *rubintkövé*”-ről ír egyik szerelmes versében. Ez a *-t* megmaradt a melléknévi változatban: *rubintos*, vagy ahogy a Dankó-nóta mondja: „Szólalj meg hát, *rubintos* virágom!” A *rozmarin* szó utolsó betűjén ma már senki sem csodálkozik, pedig éppen olyan inetimologikus, mint az előzőek. Sőt, a Kádár Kata című népballadában ez áll: „Egyikből nőtt muszkáta-szál, A másikból *rozmarint*-szál”. Az említett *banánt* szavunk ezek hatására keletkezett. A *-t* pl. a *forspont*, a *pikét* szavaink végén „polgárjogot is nyert”.

A *banánt*, a *tulipánt* szavaink alakváltozatok, szókincsünknek kiegészítő-színesítő elemei. Legfeljebb ma már szokatlanok, régiesnek, népiesnek érezzük őket. S ha így használjuk ezeket a szavakat beszédünkben, nem vétünk a nyelvi szabályok ellen. Nem tartoznak az *eztet*, *ötet* típusú hibák közé!

Mizser Lajos

HÍREK, ESEMÉNYEK

Anyanyelvi versenyek

A harmadik

Egyetemi Anyanyelvi Napokra

került sor március elején az ELTE Bölcsészettudományi Karán. Kiss Jenő, Pusztai Ferenc és Tolcsvai Nagy Gábor előadása után mintegy 70 pedagógusjelölt mérte össze tudását esszéjellegű szövegek értő-értető megszólaltatásában, tolmácsolásában, azután versmondásban, helyesírási és nyelvművelői-nyelvhasználati ismeretekben. Az első helyezettek az egyetem Kodály-émlékérmét kapták jutalmul. Ez a verseny különben egyenes ágú folytatása annak a mozgalomnak, melyet Kodály 1938-ban hirdetett meg kiejtésünk védelmében. Ilyen értelemben tehát ez volt az ELTE-n a pedagógusjelöltek 52. helyes kiejtési versenye. Ennek első helyezettjei továbbjutottak a pedagógusjelöltek Kazinczy-versenyére.

A középiskolások országos Kazinczy-versenye

április 23–25. között volt Győrött. A versenyzőket és felkészítő tanáraikat Bánffy György színművész, az Anyanyelvápolók Szövetségének elnöke köszöntötte.* Hangsúlyozta, hogy „A beszéd közszükségleti cikké vált, ennél fogva senki számára sem lehet közömbös, hogy minősége javul-e, romlik-e. Mindaz, amit ez a versengés jelent és tartalmában, munkájával a társadalom felé sugároz: az általános beszédkultúra ügyét szolgálja, erősíti.” Jól rímelt e gondolatra Deme Lászlónak a verseny értékelésekor elhangzott figyelmeztetése: azt az igényességet, mellyel a versenyzők az országos döntőn megnyilatkoztak, át kell vinni a hétköznapi életbe is. Csak így teremthetjük meg a művelt emberhez illő, a felemelkedéshez nélkülözhetetlen igényes beszéd- és magatartás-kultúrát.

A verseny első napjának délutánján emlékülésen idézték fel Z. Szabó László alakját, munkásságát.

A 120 versengő gimnazista, szakközépiskolás és szakmunkástanuló közül harmincan kaptak Kazinczy-érmet.

Az általános iskolások

Kazinczy-versenyén

legeredményesebben szereplőknek háromnapos Kazinczy-tábort szerveztek. Ezen – az ország összes általános iskolájának képviselőitében – 160 kisdíák kapta meg a szép beszéd jutalmát, a Kazinczy-jelvényt.

E nagyobb seregszemlék mellett kisebb nyilvánossággal zajlottak le az országos középiskolai tanulmányi versenyek fordulói, amelyek résztvevői már a nyelv vizsgálóiként „léptek pástra”. Azt vizsgálták pályaműveikben, mint vallanak szavaink, szólásaink nyelvünk, társadalmunk történetéről, milyen metaforákkal él mai publicisztikánk, mik voltak Arany János nyelvművelő elvei.

Wacha Imre

*Az előadás szövegét lapunk 15. oldalán közöljük. (A szerk.)

IMPLÓM JÓZSEF

helyesírási verseny '93

Középiskolások a helyesírásért

A legjobb helyesírású középiskolások határainkon innen és túlról 1993. február 25–27-én Gyulán találkoztak.

Két forduló tette próbára a középiskolásokat. Előbb a tollbamondás „bemelegítő” szövege, majd feladatlap gondolkodtatta el a fiúkat-lányokat, a teendők között hagyományos típusú és stilisztikai célú, kreativitást igénylő feladatok egyaránt akadtak. A pontok többségét persze a megszokott válaszokkal szerezhették meg a versenyzők: toldalékolással, a helyes változat kiválasztásával, a helyes rövidítéssel stb. Nyelvi fantáziát igényelt a különböző írásmódok szerepének bizonyítása mondatba helyezéssel, többféle tulajdonnév írása a Margit névvel stb.

A legnehezebb kérdés ilyen vetélkedőkön a javítás. Itt 24 fős tanáregyüttes („magyarul”: team) áldozatos munkájának és a számítógéppel késő estig rendelkezésre álló szakember segítségének köszönhetően már aznap elkészült a rajtszamos lista. A javítás alapjául a magyar érettségi írásbeli dolgozatok hibapontszámítása szolgált.

Hogy a kísérők, a versenyzőknél is jobban izguló tanárok kapjanak szakmai továbbképzést, arról előadások gondoskodtak. Rozgonyiné Molnár Emma, Szathmári István, Békési Imre, Cs. Nagy Lajos, Benkes Zsuzsa és Nagy János nyelvi-nyelvhasználati témákról beszélt. A délelőtti gondolatokról is, aktuális teendőkről is eszmét cserélhettek a jelenlévők, amikor délután fórumon vettek részt. Ekkor szerepet vállalt N. Császi Ildikó is, Benkes Zsuzsa pedig szövegjátékokat vezetett diákoknak és tanároknak.

A teljesítményeket Nagy János, a zsűri titkára értékelte. Nyerni csakis a megszerezhető pontok 90%-ánál többel lehetett.

Az izgalom a tetőfokára hágott, amikor a borítékokat felbontották, s kiderült, hogy a rajtszámok mögött kik rejtőznek. A legkiválóbb gimnazista a szolnoki Szép János, a nyertes szakközépiskolás a budapesti Nagy Szilvia, a győztes szakmunkástanuló az orosházi Kari-kó Emese, a határokon túlról érkezettek között az első Öllös Edit volt Dunaszerdahelyről. S mindenkit túlszárnyalt a szabadkai Biacsi Dávid, a legtöbb pontot ő szerezte. Tavaly már a határon túli kategória nyertese volt, az idén a zsűri különdíját kapta, abszolút legjobbként.

Az Erkel Ferenc Gimnázium tanárai, dolgozói igen sokat fáradoztak azért, hogy ilyen sikeres lehetett a rendezvény. A Gyulára érkező vendégek azonban érezhették az egész város vendégszeretetét is: számos támogató az első szóra tette, amit tehetett a versenyért és – akit ma is mélyen tisztel – Implom Józsefért. És a magyar helyesírás ügyéért, az emberi szellemért. Ebben az anyagias világban.

-y -s

HÍREK

A Tetten ért szavak című anyanyelvi rádióműsorban július 25-én az Anyanyelvápolók Szövetségéről, augusztus 15-én az Édes Anyanyelvünkről volt szó. Szeptember 19-én pedig Grétsy László A Szép Magyar Nyelvért Alapítványt mutatja be a hallgatóknak.

*

Mintegy 150 előadás hangzott el az első nemzetközi dialektológiai és geolingvisztikai kongresszuson, amelyet az Eötvös Loránd Tudományegyetemen rendeztek április 26–29. között.

Szépen magyarul – Szombathelyen

Az anyanyelv fesztiválja

Három napon át – április 15–17-én – 39 felsőoktatási intézmény 71 hallgatója mérte össze tudását a szombathelyi tanárképző főiskolán a pedagógusjelöltek Szép magyar beszéd versenyének 21. országos döntőjén.

A pedagógusok pályáján fontos adottság az, hogy a tartalmat milyen köntösben juttatják el a tanulóknak. Ezekkel a gondolatokkal nyitotta meg a rendezvényt Puszta János, a főiskola főigazgatója. A továbbiakban szólt arról, hogy napjainkban a nemzettudattal összefüggő területek, a nyelv, a művészetek áldozatul esnek a politikai csatározásoknak. Sajnálatos emelte ki a tömegtájékoztató eszközök anyanyelvellenes támadásait: a hibás elválasztásokat, a rossz stílust és fogalmazást, a kifejezésbeli szegénységet és az idegen minták átvételét.

Lator László költő is köszöntötte „a magyar nyelv bajnokait”, s azt taglalta, miért van okunk szeretni a magyar nyelvet. Ő azért szereti, mert jó magyar nyelven verset írni, mivel a magyar megőrizte érzékenységét, alkalmas az időmértékes és nyugat-európai verselésre, verhetetlen a rímekben. Ezután megszívlelendő intelmeket intézett a nagyközönséghez. Védjük a nyelvet egyezkedésre készen, ne le-

gyünk rosszkedvű puristák, védjük a nyelvet tapintatosan, mert a nyelv úgyis járja a maga útját. Hisz annak idején hogy megijedhetek volna a tövéghangzó lekopása miatt is.

S végül még az ajánlás: tanuljunk verseket, mert ami az emlékezetünkben él, az beszélni is megtanít.

A szabadon választott szövegek szerzői között sokszor fölbukkant Ady, Kosztolányi, Márai Sándor és Esterházy Péter neve. Második nap a kötelező szöveget, Nagy László Ir-

galmatlanok ne legyünk című írását olvasták föl a versenyzők.

A szokásos szakmai tanácskozást Deme László Norma, regionalitás, provincialitás című előadása vezette be, a kerekasztal-beszélgetés témája pedig a hangtani ismeretek helye, szerepe a pedagógusképzésben volt.

A zsűri elnöke, Bolla Kálmán 15 Kazinczy-érmeket adott át: Barlay Tamás (JGYTF, Szeged), Tarczy Gyula (BGYTF, Nyíregyháza), Rátóti Andrea (ELTE TFK, Budapest), Szekeres Csaba (BDTF, Szombathely), Kramár Judit (Benedek Elek Óvónképző Főiskola, Sopron), Pusztai Ildikó (Budapesti Tanítóképző Főiskola), Sánta Anikó (Evangélikus Teológiai Akadémia, Budapest), Csáki Ildikó (ELTE TFK, Budapest), Lengyel István (Babes-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár), Kozics Andrea (BDTF, Szombathely), Varga Odett (BDTF, Szombathely), Pálvölgyi Éva (Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola, Győr), Tímár András (ELTE BTK, Budapest), Kiss Zsuzsanna (ELTE BTK, Budapest), Drotár Annamária (JPTE BTK, Pécs). Jövőre ez a város, vagyis Pécs ad otthont a rendezvénynek!

M. K.

Kazinczy-díjasok, 1993

Örömteli, mégis keserves feladatot kellett ismét megoldania a Kazinczy-alapítvány kuratóriumának: kiválasztania a beszédművelő mozgalmainban serénykedő száznál jóval több pedagógus közül azt a hármat, akit ebben az évben Kazinczy-díjra terjeszt elő. Íme: három új Kazinczy-díjasunk!

Dr. Molnár Ildikó, az Eötvös Loránd Tudományegyetem adjunktusa. 1971 óta tanít a Bölcsészkar fonetikai tanszékén, s ott elsősorban a szép beszéd és a helyes kiejtés oktatásával foglalkozik. 1972 óta a Magyar Televíziónak is beszédtanára. Kezdetől fogva folyamatosan segíti a hajdan Kodály Zoltán által indí-

tott, majd felelevenített egyetemi kiejtési versenyek szervezését és lebonyolítását. Tanítványok százait készítette már fel ezekre, és segítette őket jó eredmények eléréséhez. A pedagógusjelöltek országos Kazinczy-versenyének szervezésében és lebonyolításában kezdetől jelentős részt vállalt. Munkájának eredményességét tükrözi, hogy a budapesti egyetemről eddig 23 versenyző lett Kazinczy-érmes.

Kovács Ferencné Ónodi Irén, a miskolci Herman Ottó Gimnázium tanára. A Beszélni nehéz! szakkörök hálózatának kibontakozása óta, másfél évtizede, folyamatosan szervezi és irányítja iskolája beszédművelő körét. Nővendékei önállóan dolgoznak, elemeznek, levezetnek; de tevékenységükön mindenkor érezhető a tapintatos tanári irányítás. Megindulása óta tevékeny résztvevője a sátoraljaúj-

helyi döntővel záruló Édes anyanyelvünk nyelvhasználati versenyformának mint felkészítő tanár s mint az írásbeli feladatokat minősítő bírálóbizottság állandó tagja.

Szöcsné Antal Irén, a szentistváni általános iskola tanára. A viszonylag kis településen ő is szakköri hálózatunk kibontakozása óta szervez és irányít folyamatosan beszédművelő kört. A feladatok megoldásához sikerrel dolgozta ki a korosztály szintjének megfelelő módszereket; s utánpótlás nevelésének céljából az alsósokat szórakoztató s egyben tanulságos nyelvi játékkörben készíti elő a későbbi feladatokra.

Szívből gratulálunk mindhármuknak! Örömközzünk mindannyiunké. (A Beszélni nehéz! rádióműsor 1993. június 29-i adásának rövidített szövege.)

D. L.

A Nemzetközi Szemiotikai Társaság 5. kongresszusát Berkeley-ben, a University of Californián tartja 1994. június 12–18. között. A kongresszus címe: Semiotics Around the World: Synthesis in Diversity.

Pszichoanalízis – a belső nyelv tudománya címmel különszámot jelentetett meg a győri Műhely című folyóirat.

Változatos nyelvészeti, nyelvművelő anyaggal megjelent a szegedi JATE Nyelvelő című diákfolyóiratának 4. száma.

Készül az Édes Anyanyelvünk első 15 évfolyamának cikkbibliográfiája, amelyet az 1994. évi 1. szám mellékleteként ingyen

kapnak meg a lap előfizetői. A bibliográfiához szó- és tárgymutató is járul.

A 27. Középiskolás Művészeti Vetélkedőt rendezték meg Becsén (Óbecse, Kis-Jugoszlávia) középiskolás tollforgatók, beszédművészek és színjátszók számára. A Magyar Szó szerint: „Magyar nyelvterületen sehol sincs ennyire átfogó, a középiskolások számára kifejezési és bizonyítási lehetőséget nyújtó szemle, mint a KMV”. Az anyanyelvi kategória mellett létezik környezeti nyelvi is, amelyben más nemzetiségű tanulók indulhatnak.

HÍREK

Az anyanyelv napjai Kézdivásárhelyen

Az elmúlt jó fél évben alkalmam volt sorra végigjárni Nyitrát, Kassát, Máramarosszigetet, Gyergyószentmiklóst, még korábban Egriben voltam, Csúry Bálint szülőfalujában. Április 20–22-én Kézdivásárhelyen az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségének rendezvényein vehettem részt (házigazda a Nagy Mózes Gimnázium és a Gábor Áron Szakközépiskola volt). Akaratlanul is rituális határkerülés lett utazásaimból, a magyar nyelvterület fontos határállomásait jártam végig. Mindenütt, ahová eljutottam, és itt, a magyar nyelv és kultúra e fontos keleti végvárában is, anyanyelvünkről volt szó. Mert aligha lehet ma fontosabb, mint hogy megerősítsük a magyar nyelvterület foszló széleit, összefogjuk széthulló, széttöredező szigeteit és szórványait. Nagyvárosi betonrengetegbe vetett szilánkjait is.

Nem a divat és nem a magyarkodás, hanem a szükség, gyakran már a végső szükség hozta, hogy mozgalmammá vált az anyanyelvápolás a nyelvterület államilag leszakadt részein: a Délvidéken és a Felvidéken, Kárpátalján és Erdélyben. Nem elegendő ugyanis az anyanyelvűségért folytatott politikai és közéleti küzdelem. Magával az anyanyelvvel is törődni, foglalkozni kell, hogy itt a szélső régiókban is mindenki számára elérhető legyen az egységes nyelvi ideál, a művelt magyar köznyelv, hogy magyar nyelvű iskoláink, újságjaink, rádió- és televízió-műsoraink, színházaink és egyházaink mind ezt a nyelvi eszményt képviseljék és közvetítsék.

Erdélyben ebben a törekvésben Háromszéknek kiemelkedő szerepe van. Az anyanyelvi mozgalomnak ez a megye volt a bölcsője, és ma is ez a központja. Lelke pedig néhány kitűnő pedagógus, mindenekelőtt Tulit Ilona és Zsigmond Győző, aztán a hozzájuk társulók, őket segítő Tapodi Zsuzsa, Ördög-Gyárfás Lajos és sokan mások. Már a nyolcvanas évek közepétől rendszeresen szerveztek anyanyelvi táborokat és anyanyelvi vetélkedőket: nyáron a Kovászna fölötti Komandón, télen a megyeszékhelyen. A megyei vetélkedőkből 1990-ben országos vetélkedő lett, amelyre immár az anyaországból és a Felvidékről is érkeztek versenyző csapatok. Ekkor a vendéglátó Kovásznán *Kőrösi Csoma Sándor Anyanyelvi Vetélkedő* (KAV) lett a verseny hivatalos elnevezése, a táj nagy szülőtte iránti tiszteletből, halálának 150. évfordulóján. Ebből a mozgalmából nőtt ki az *Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége* (AESZ). 1991 decemberében alakult meg Sepsiszentgyörgyön, majd 1992. március 27-én első közgyűlését is megtartotta Kovásznán. Ott Zsigmond Győzőt választották a szövetség elnökévé, főtítkárává pedig Tulit Ilonát. A tagság úgy döntött, hogy csatlakoznak az Anyanyelvápolók Szövetségéhez, megőrizve az erdélyi szervezet önállóságát.

Az AESZ mostani közgyűlésén, amely a hivatalos bejegyzés utáni első rendes közgyűlés volt, a jelen levő tagság arról folytatott eszmecsere: hogyan lehetne kiterjeszteni a nyelvi mozgalmat a hazai művelődési élet és közélet egészére, hogyan lehetne ráébreszteni vagy éppen rádöbenteni némely kulcsintézményünket a nyelvhasználattal kapcsolatos mulasztásaira (sok esetben: bűneire), a Kovászna megyei központot megtartva miként lehetne Erdély többi nagy régióját és a nyelvi szórványokat is bevonni a mozgalmába és a szövetségbe. Az újonnan megválasztott elnök: Tulit Ilona, főtítkár: Ördög-Gyárfás Lajos.

A korábbi anyanyelvi vetélkedőkön is minden alkalommal megemlékeztek a magyar irodalom vagy művelődéstörténet egy-egy kiemelkedő alakjáról: Mikes Kelemenről, Kőrösi Csoma Sándorról, Kazinczáról, Kölcseyről, Petőfiről, Adyáról, Móriczról. Ebben az évben az Erdélyi Nyelvművelő Társaságra emlékeztünk. Az emlékülésen Egyed Emese, Péntek János és Zsigmond Győző tartott előadást a kétszáz esztendővel ezelőtt Marosvásárhelyen megalakult első erdélyi tudós társaságról, amelynek kezdeményezője és szervezője zágoni Aranka György volt. A mai szövetség joggal tekinti magát az egykori társaság egyik örökösének, hiszen átfogó programjának egyik fontos célkitűzése volt az anyanyelvűség elfogadtatása és terjesztése a latin és a német ellenében, valamint az anyanyelv „mívelése”, gazdagítása, a különböző regionális változatok egységesítése, Erdély nyelvi hagyományainak és nyelvi tartalékainak értékesítése a nyelvújítás ellentmondásos küzdelmeiben.

És mint minden alkalommal, most is a Felvidékről (Galántáról), az anyaországból és nagyobb számban Erdélyből összegyűlt vetélkedő fiatalok változatos, színvonalas programja töltötte be a három nap legnagyobb részét. A szentgyörgyi és a kézdivásárhelyi tanulók nem a hazai szereplés előnyeinek, hanem az előző évek folyamatos munkájának és kiváló tanáraiknak köszönhetik sikereiket. De mindenki érezte, hogy nem a helyezés és a díjazás a legfontosabb, hanem az, hogy éppen a fiatalokban, akik a nemzetiségi kultúra jövőjét is hordozzák, éppen bennük lehet bízni, hogy a végeket is bekapcsolva megindítják a nyelv természetes vérkeringését.

Péntek János

BESZÁMOLÓK

*Karizmatikus egyéniségek,
futballreprezentánsok*

Stílusosabb-e az idegen szó?

Közhely, hogy mind a sajtót, mind a köznyelvet és a hivatali nyelvet elárasztják az idegen szavak. Mintha hatásosabb volna a jelentésük, sokoldalúbbak, pontosabbak lennének a szövegbe illő magyar szavaknál. Holott erről szó sincs! Sőt ha az anyanyelvünkön mondjuk el azt, amit közölni akarunk, nem fenyegethet az idegen szavak használatával gyakran járó „elszólás”.

Zsebe Ferenc nagyszerű kosárlabdás, válogatott is. Mivelhogy tehetséges, remekül használja ki testi adottságait. De ezt írni róla: *karizmatikus egyénisége hazánk kosárlabdájának*, enyhén szólva túlzás. Mert a *karizmatikus* szó ezt jelenti: 'természetfölötti (képességeken alapuló)'. De hát mi a természetfölötti abban, hogy Zsebe úr jó kosaras? Meghatározó egyéniség, de nem karizmatikus.

Egy – a szakásosnál gyöngébben szereplő – labdarúgó mondta ezt mentegetődző nyilatkozatában: *Mentálisan nem érzem jól magam*. Bizony ez nagy baj, nem vitás. Mert a *mentális* szó ezt jelenti: 'észbeli'. S ha egy sportembernek nemcsak a testi, illetve lelkiállapota van baj, hanem a fejében is zűrök vannak, akkor a focitól függetlenül is nagy a baj. S azon nem segíthet sem a sportorvos, sem a sportpszichológus – szakorvoshoz kell fordulni.

Van egy sikerült szavunk: a *válogatott*. Ezt a szót sok nyelv így mondja: a sportág *reprezentánsai*. A napokban Luxemburg futballválogatottjáról szólván ezt írta egy sportújságíró: *a nagyhercegség futballreprezentánsai*. Ugyan miért? Így előkelőbb talán a luxemburgi labdarúgó-válogatotról szólni?

Szívem szerint az örök „nyelvőr-szabályt” tanácsolnám mindenkinek. Ne használjunk idegen szót akkor, ha arra semmi szükség sincsen, különösen ha sportlapról van szó, melynek olvasója sokkal kevésbé érti az idegen szavakat, mint a magyart. Csacsiság őt szótárazásra kényszeríteni!

F. Kovács Ferenc

Bánffy György ünnepi beszéde

Győrben, a Kazinczy-verseny országos megnyitóján

1993. április 23-án

„Oh jól vigyázz, mert anyád nyelvét bízták rád a századok / S azt meg kell védened. Hallgass reám. Egy láthatatlan lángolás / Teremté meg e nagy világot s benned az lobog. Mert néked is / van lángod: / Szent e nyelv! S több kincsened nincs neked! Oly csodás nyelv / a magyar. Révület fog el, ha rágon-dolok is. / Ne hagyd tehát, hogy elme-rüljön, visszasüllyedjen a ködbe, / melyből származott / E nemes-szép alakzat...”

Kedves és tisztelt jelenlévők!

Füst Milán verssorai hallatán joggal idézheti bárki azokat a tragikomikus pillanatokat, amikor egy értekezleten a megjelent néhány résztvevő hallgatja végig a távol maradók fejére zúdítandó dörgedelmeket. Igen, mi, akik itt vagyunk, és az ország sok száz, talán sok ezer diákja, tanára, anyanyelv-rajongója, akik ide bár nem jutottak, de szívükben itt vannak velünk: a legkevésebb szorúlnak rá Füst Milán intelmeire. Mi valamennyien éppen azért dolgozunk, hogy ezt a lángot, melyről a költő oly szépen beszélt, szent anyanyelvünket védjük, ápoljuk, csiszoljuk, erősítsük, tiszteljük, szeressük.

Péchy Blanka emléke az első gondolat, amely ezen országos vetélkedő döntőjének ünnepélyes megnyitóján eszünkbe ötlük. Az ő csodálatos lényé hívta életre a Kazinczyról elnevezett nemes versengést. Illő tehát, hogy gondolatban köszönettel és hálással szívvel elsőként róla emlékezzünk.

Szomorú, hogy második gondolatként ismét egy nagy halottunk jut eszünkbe, a győriek és az egész országban sokak kedvence, tisztelt és szeretett mestere: Z. Szabó László. Az ő sugárzó egyénisége mindannyiunknak hiányozni fog.

De e szép napon ne hátra nézzünk! Széchenyinek van egy csodálatos mondása, mellyel önmagamát is szoktam sarkantyúba fogni: *„A múlt emlékeivel ne foglalkozunk. Nekem nincs arra gondom: valaha mik voltunk. Azt nézzük, idővel mik lehetünk!”*

Éppen ezért, a jövőre tekintve, a köszönet most már illesse azokat, akik tegnap, ma és holnap itt és az ország minden pontján szervezői, megteremtői, lebonyolítói ennek a találkozóknak.

Illesse köszönet azt a sok-sok tanárt és diákot, az ország legtávolabbi pontján is, aki napi munkája mellett nem sajnálja az időt és fáradságot ezeknek a feladatoknak a megoldására.

Napról napra fontosabb részévé válik életünknek a beszéd. A beszéd-kultúra, melynek akkora hiányát tapasztaljuk mindennapi életünkben, bárholva tekintünk is. Hiszen a történelem hatására szólásjogot kapott társadal-

munk valamennyi rétege. Gondoljunk a gyűlések, összejövetelek, ünnepségek beszédre készítő vagy kényszerítő alkalmaira! És bárki, bárhol, bármikor szembe találhatja magát a rádió vagy a televízió riporterének leplező mikrofonjával.

Hölgyeim és Uraim! Nem luxus mindaz, amivel mi foglalkozunk. Nem fölösleges úri cífraság. Nem magyar-kodás és népi-nemzeti különködés. Nem. A beszéd közszükségleti cikké vált, ennél fogva senki számára sem lehet közömbös, hogy minősége javul-e, romlik-e. Mindaz, amit ez a több hónapon át tartó előkészület és az ebben a percben elkezdődő végső versen-gés jelent, és tartalmában, munkájával a társadalom felé sugároz: az általános beszéd-kultúra ügyét szolgálja, erősíti.

Hogy mi minden tartozik a beszéd-kultúra „kosarába”? Nehéz lenne erről egy ünnepélyes megnyitó néhány percében számot adni.

Magyar nyelvünk szabályainak, ízeinek, hangsúlyának és mérhetetlenül gazdag szókincsének pontos alkalmazása mind-mind szép és örömteli része az általános beszéd-kultúra ügyének. A hangsúlyozás! Az elképesztő hangsúlyhibák áradata, mellyel naponta ezer hangszóróból és hangszóró nélkül is találkozunk, talán az egyik legfájóbb zavara beszéd-kultúránknak. Az idegen szavak használatáról számos cikkben beszéltek okos és hozzáértő tudósok, írók, aggódó nyelv-műve-lők.

És Kosztolányi, a drága Kosztolányi... Több mint fél évszázada már, hogy erről így írt: *„Söprűzzük ki azt a 6000 idegen szót, melynek zömét ma minden újságolvasó inkább ismeri, mint magyar egyenértékűit. Merjük az igazságot kihirdetni: az idegen szavak fitogtatása vagy tudatlanság, vagy tudálékosság, de legalábbis pongyolaság. Bölcsőnkél és koporsóknál az emberi hang zenéje hallik. Ki merészezi azt állítani, hogy nyelvünk nem minden megszületett magyar minden-napos mestermunkája? Tőlünk, igen, tőlünk függ nyelvünk jövője. Azt a nyelvet és lelket, melyet rövid időre örökbe kaptunk, új szellemmel fényezve, csorbítatlanul át kell adnunk utóda-inknak. Ez a küldetésünk. – »Áldjon vagy verjen sors keze« –: ez a mi küldetésünk.”*

Kosztolányi szavai ma is mindannyiunkhoz szólnak. De erről a helyről hadd intézzem most kiáltó szavam egy nagyon fontos és létszámában is hatalmas társadalmi réteghez: az országban működő sok tízezer, a magyar nyelvet oktató vagy magyar nyel-

ven oktató pedagógushoz! Minden órájukon gondoljanak arra, hogy megszólalásuk szépsége, pontossága – de pontatlansága is! – meghatározó módon ott marad a mindenre oly fogékony fiatalság fülében. Tehát nemcsak az, amit tanítanak, hanem az is, ahogyan tanítják. Az „amit” kérdése is megérdemelne néhány szót. Bárczi Géza 1972-ben az egyetemi felvételi vizsgákról készített értékelését való-ságos jajszóval összegezte a Magyar Nemzetben: *„A magyar szakra jelentkezett jelesen és jól érettségizetteknek nyelvtani ismeretei alacsony szín-vonalúak. A jelentkezők egy részének vizsgálata alapján elmondhatom: ket-ten azt sem tudták a Buda haláláról, hogy az micsoda, egy a Toldiról egy szót sem tudott mondani, egy nem ismer-te Berzsenyit, egy nem olvasta Az ember tragédiáját.”*

Gondolkozunk el ezen! Nehogy kiessünk az európai mezőnyből, ahogy Féja Géza írta négysorosában: *„A futást bírta volna még, / és talán akad menedék, / de bévül valami megállt, / és mélyre szívta a halált.”* Kodály is sokat és sokszor jajongott nyelvünk, beszéd-kultúránk romlása miatt: *„Nyelvünk sajátos hangrendszerre kötelező hangszerelése a magyar beszédnek. Próbáljunk egy Berzsenyi-ódát racs-csolva... vagy az időmérték oly sok-szor hallott pesties, nyálas ellágyításá-val végigmondani. Mintha Beethoven zenéje farsangi papírtrombitákon szólna! Ha nyelvünk harangszavát repedt fazékká engedjük zúlni, ne csodál-kozzunk, ha elmerülünk a népek ten-gérében.”*

Lám, ismét azokat ostromozom, azoknak festek sötét képet, akik itt körülöttem mind-mind nemcsak ismerik ezeket az idézeteket, hanem élni is azoknak szellemében élnek. Bocssák ezt meg nekem! De óhatatlan, hogy néha olyanok előtt is elhangozzék a panasz-szó, akik erre a legkevésbé sem adtak okot. Be is fejezem hát az aggodalom szülte szavakat. A büszkeség szavaira váltva. Illyés Gyula becé-ző sorai: *„Szavak, öreg szavak, mi, / kik egykor létre hoztuk, / lépteit kormá-nyoztuk: / merjen hittel haladni; / kik sok baját okoztuk, / de kórjait is üztük, / de kedvét is kerestük...”* Ezek a sorok maradjanak a zárzó után fülünkben! Az a szeretet, mellyel A törzs szavai című versét Illyés befejezi: *„... s ti mind, szegények / társai, hű cselédek, / ha-lálíg konokak, ti, / szavak, gyávák s ha csak mi / tudunk már néma, néma / nyelvnek és béna, béna / fülnek igaz ígéket, / megcsalt szívnek se talmi / vi-gaszt, hitet sugallni / és – büszkesé-get?”*

KÓRKÉP AZ ANYANYELVRŐL

avagy

Egészség(ügy)ünk nyelve – nyelvünk egészsége

Ezt a szellemes címet illesztette a vajdasági szerző – *Gubás Jenő* – annak a kis füzetnek az élére, amelynek témája a magyar orvosi szaknyelv. A kiadvány nyolcvanhat lapos terjedelménél sokkal jelentősebb: hiszen a vizsgált szaknyelv alakulásának, történeti fejlődésének és mai helyzetének tömör monografikus összefoglalását adja.

Anyagát a szerző három téma köré csoportosítva fejt ki: előzmények, kórkép, javallatok. Az első fejezetben rövid összegezést olvashatunk a világ különböző népei és az európai nemzetek orvosi szaknyelvének kialakulásáról az ókortól a 20. századig. Külön részben foglalkozik a magyar egészségügyi szaknyelv alakulásával, fejlődésével; bemutatja továbbá a jelentősebb „fűveskönyvek”-et, és az első magyar nyelvű orvosi kiadványokat is. A második, terjedelmesebb részben a magyar orvosi szaknyelv mai problémáit

veszi sorra az itthoni szakirodalom alapján; különös figyelmet fordítva a kisebbségi sorsban élők nyelvhasználatára. Külön érdeklődésre tarthat számot a tanulmányban az a rész, amely gazdag példaanyaggal alátámasztva a déli határon túli egészségügyi szaknyelv leggyakoribb hibáit gyűjti össze, sorolja fel és javítja egy tankönyv nyelvezetének elemzése ürügyén. A felsorolt hibatípusokon (hibás szóalkotás, szótévesztés stb.) kívül olvashatunk még a mondatokban előforduló hibás szórendi változatokról, dagályosságokról, képzavarokról, stílusterést okozó nyelvi megoldásokról. Az elmondottak közzétételé, tudatosítása azért fontos, mert amint a szerző írja: „a probléma túlnő a nyelvápolás és az oktatás hatáskörén, és kisebbségi, társadalmi, valamint politikai gondokat okoz. ... mert csak az tud igazán beleszólni szűkebb és tágabb környezetébe, az ország ügyeibe, aki

egyáltalán szólni tud.” A zárófejezetben pedig többek között szubjektív ajánlás olvasható: az egészségügyi intézményekben megforduló betegek számtalan új fogalom magyar nevével ismerkedhetnek meg, ha a személyzet tisztán és szépen beszél az anyanyelvét.”

Végigolvasva a jelentős dolgozatot, igazat kell adnunk *Szeli István*nak, aki a kiadványról a következőket írta: „hangsúlyozottan nyelvápoló célt tűz maga elé. Szerzőnk a szóvá tett nyelvhelyességi problémák megoldása nem holmi kedvtelés vagy üres passzió szintjén foglalkoztatja. Sokkal inkább az a felismerés, hogy a téves, hibás, fogyatékos nyelvismeret az egészségügyi egész rendszerében funkcionális zavarok forrása lehet.”

(Forum 1993.)

Graf Rezső

Csalánok és ibolyák (Szilágyi Ferenc epigrammái)

Ízléses kiállítású, karcsú kötetet hozott a posta: Szilágyi Ferenc verseskötetét. A 80 oldal terjedelmű, Seres János művészi tollrajzaival díszített kis kötet még 1990-ben jelent meg Sátoraljaújhelyen, a Kazinczy Ferenc Társaság kiadásában. Mivel azonban eddig nem sok hírverésben részesült, három év múltán is érdemesnek tartjuk felhívni rá olvasóink figyelmét: talán még akad belőle néhány példány a szerző vagy a kiadó háza táján.

Azt, hogy Szilágyi Ferenc, a jeles filológus (nyelvész, irodalomtörténész, Csokonai művei kritikai kiadásának sajtó alá rendezője stb.) költő is, sok éve tudjuk. Csípős, általában disztichonokban írott epigrammáiból folyóiratunk is közölt néhányat (legutóbb az ez évi 1. számban). Így együtt azonban jelentékenyebb költőegyéniséget, stílusú szöveget: poétai talentumot mutatnak ezek a kis versek, mint külön-külön, elszórtan megjelengetve.

A szerző a könyvet Kazinczy Ferenc emlékének ajánlja, s Kazinczyra, a Tövis és virágok-ra utal a Csalánok és ibolyák cím is. Két bevezető vers után hat ciklusba sorolva összesen 118 epigramma következik; a kötetet Epilógus zárja. Az első nagy ciklus, az Új Magyar Athénás

régi és XX. századi magyar klasszikusok: költők, írók, tudósok emlékére írt (a címet sugalló Bod Péterről azonban mintha megfeledkezett volna a szerző; talán majd legközelebb!). Ezután két kis ciklusban építészek, zenészek, festők kerülnek sorra. A furcsa című „És irodalom” (= ÉS-irodalom?) részben irodalmi és irodalompolitikai tárgyú gúnyversek kaptak helyet. A Nyelv és irány ciklus Szilágyi Ferenc nyelvművelői szenvedélyéről tesz tanúbizonyságot: epébe mártott tollal támadja a fölösleges idegen szavakat, az angol–magyar keveréknyelvet, a „hunglish”-t, s közben gyakran esik purista túlzásokba. A lényegben azonban, tudjuk, neki van igaza. A befejező rész társadalombírálat glosszákat, szösszeneteket tartalmaz (érdekesesek a Csokonai korát idéző beszélő nevek: Nullafy, Gyíkfi, Korpádi stb.).

Reméljük, legközelebbi epigrammagyűjteményében talál majd elítélő szavakat Szilágyi Ferenc az idegenmólmással tejtetvére másik örök magyar hibára, a „hazapuffogatás”-ra is. Így lesz ugyanis teljes a kép. Tehát: várjuk a folytatást!

K. G.

Beszéljünk tisztán!

Néhány hónappal ezelőtt testes – több mint 200 oldalas! – kéziratot kaptunk Gosztanyi Jánostól, az ismert írótól és rendezőtől, aki egyébként immár évtizedek óta a művészi beszéd tanára a Színház- és Filmművészeti Főiskolán. A munka címe: *Beszéljünk tisztán!* Afféle könnyed stílusú, ám nagyon is komoly kérdéseket feszegető csevegéssorozat ez a kötet. A szerző velünk, olvasókkal beszélget s mondja el véleményét őszintén, keresetlenül egy sereg szakmai jellegű vagy vonatkozású, de mégis közérdekű kérdésről, szokásról, jelenségről, pl. arról, hogy szerinte milyen ma az élőbeszéd állapota; hogyan zajlanak a felvételek a főiskolán; mi a különbség a magamutogató és a jó rendező között; stb. Szemléltetésül s az érdeklődés felkeltése céljából bemutatunk két röpke fejezetet a kéziratból. Vajon remélhetjük, hogy rövidesen kötetben is viszontláthatjuk? Jó volna!

A szerk.

Az alvilági nyelv

roppant színes és gyakran oly kifejező, valljuk meg: szellemes, hogy szinte magával ragadja az embert. S minthogy a művészet nemegyszer kirándul olyan környezetbe, hol ez a nyelv honos... el sem lehet anélkül, hogy e bizarr szófordulatokat, tarka habarékot fel ne használja. A környezet vagy egyik-másik jellem pontos ábrázolása kötelezően magával hozza ezt. Furcsán s idegenül hatna, ha e világ lakói irodalmi nyelven értekeznének egymással.

Ám az alvilági stílus (például erre sincs jó magyar szavunk) éppen kifejező volta révén túlságosan is nyelvünkbe férközött. A *meló*, *kaja*, *sitt*, *duma*, *franc* és társaik évtizedek, ha nem egy évszázad óta tartják magukat, s egyre gyakrabban előzik meg beszéd közben magyar megfelelőjüket. S zavaróan, mert nem a megfelelő környezetben. Némely kifejezés elkopik, kimegy a divatból, másik jön a helyébe. Nem a kihalás, inkább a szaporulat jellemző. A csibésznyelv életres és kifogyhatatlan.

– Burkolunk valamit? – kérdi akár a jelesrendű diák is, hiszen az, hogy az élelmet a magunk burkával vesszük körül, érzékletesebb, mintha azt kérdeznék: „Eszünk valamit?” A szemléletesség és találékonyság, amely e kifejezésekben megnyilvánul, az teszi őket oly kíváncsiak; irodalmi megfelelőjüket ehhez képest halványannak érzi, hát szívesen helyettesíti ilyen vaskosabb hangzásúval a szót.

Az alvilági szavak gyakori használatából azonban alvilági hangnem válik, s ebben már nincs semmi jó. Hangozzék bár maradian, de különösen lányoknál érzem illetlennek, az ő szájukból utálom kétszeresen a mocskos beszédet. Tudom én, persze: e korosztály zöme kinövi azt a késztetést, hogy közléseibe ilyen ríktó vackokat keverjen, alantas módon fejezze ki magát... de villamoson, utcán, boltban mégis mellbevág az efféle kiszólások hőfoka és mennyisége.

Már azt, hogy valaki a színpadról, filmről vagy az irodalomból akarná az ún. csúnya szavakat kiirtani, álszent erőszakosságnak vé-

lem. Általában s vaktában még a szélsőségesen rút kifejezések sem üldözendők. A művészetet nem lehet finomkodásra szorítani. Az irodalmi nyelv eleven szerkezet, és nem szent Liget, hová semmi ocsmánságnak nem lehet bejárása. Ami Jókainál vagy Mikszáthnál botrányosan, mert nem odaillőn hatott volna, annak a mai irodalomban hitele, igazsága és fontossága lehet.

Amint az életben sem akadunk fenn a rendkívüli okból, indulatból fakadó vad kifakadásra, ha azt indokoltan érezzük... a művészetben is így kéne a durvaságot fogadnunk. Ha őszinte, ha odaillő, nincs mit sópázkodni rajta. Nem tudhatjuk, mi magunk miféle szavakra ragadtatnánk magunkat adott esetben. A nyelvet elegendő volna tisztán tartani, minduntalan fertőtleníteni nem szükséges, sőt még káros is.

Amíg végletes fájdalmat, csalódást, bomlott haragot köznapjaink során elkerülni nem lehet, s az úgy szólal meg, ahogyan manapság megszólal, hogyan lehetne s miért kéne azt a kifejezőmódot az irodalmi használatból kiszűrni, finomítani vagy éppen szemforgató módon kitiltani?! Ma már ilyen a világ. Közhelyeszerű jelzővel: eldurvult. Utoljára az Édenkertben lett volna jogos egy ősapai káromkodásra fejünket ejnyezve csóválni.

A hideg, öncélú, pocsolayüzű szóömleny azonban mindenképp visszaszűrő. Megfontoltan alkalmazni a végleteket, mintha hevülénk – pusztá öngerjesztés, nem hat őszintén. A botránkoztatni kívánó kieszteltetés, erőteljességet mímelő szűnyogcsöddörög minden formájában a tehetségtelenség biztos jele.

Mitől maradt abba Iskolánkon a Tanítás?

Valamelyik tanár úr, majd a nevét is megmondom, úgy érezte: nem viseli el tovább, hogy vizsgáját a többiek végigszundítsák. Cink Miklósról beszélek, erről az ötletes, mindenki-nél agyafurább mesterről, ki tán elsőnek vallotta nyíltan: a szakmai vizsgákon nem tanulmányi eredményekkel kell gyötörni a tanári

kart, hanem „sípval, dobbal, nádi hegedővel, mindennel, ami kézhez akad, sikerre utazni!”

Pontosan mérte fel a helyzetet, hisz mindig roppant eszes volt. A számos és hosszú vizsga már úgyis régóta csak kinszenvedést okozott az egyéb gondoktól eltörődött színházi hatalmasságoknak. S amint a felelős kormány is operettrel és brettlivel andalította magát s hasonszőrű vendégeit, kiderült, hogy a szakmai bélszín ugyancsak számot tart egy kis szórakozásra. Ezt persze a világért be nem vallának, mikor a „No nézzük!” jellegű nagyképpel helyet foglalnak egy-egy osztályvizsgán.

Cink Miki azonban átlátott rajtuk, s eszméje rohamosan terjedt. Az álomközi állapot hamarosan megszűnt, a tanár urak szeme felpattant: szép lányok pördültek a színpadra s rop-ták testhezálló trikóban, lön tánc, muzsika, ének... dőlt a poén és humoros ötlet minden mennyiségben. A részt vevő tanár urak megszólították, kis hízog tréfákkal csiklandozták őket... a vizsgák kész színházi esemény lettek: vendég-sereg, felhajtás, lábdobogás mindjárt az első félév végén. Már a hangzógyakorlatokkal célszerű volt sikerre utazni. Ami ugyanis nem ragadtatott tapsra, az feleslegesnek tűnt, bukottak számított.

A beszéd-tanítás természetesen e téren is szorult helyzetbe került, mert kérem: egy olyan pukkanós, vidám akárm, pláne ha zene is van hozzá, még Harmatos tanár úr elővezetésében is szórakoztatóbb, mint – mondjuk – a Toldi első éneke. S utána a többi.

Ebből az andalítani vágyó talpsimogatásból persze nagyszerű munkát is születtek... a résztvevők képességeitől függően. Az irányzat azonban mégiscsak beadott a hely tanulmányi jellegének. A tanterv felborult, megszűnt. A régimódi, nehézkes klasszikusok kiszorultak. Madáchot, Katonát, Vörösmartyt rettegik s cselesen kerülnek a nagyobb szabású sikerre utazó tanár urak. Vagy átpasszolják a beszéd oktatóinak, hogy aztán boronghassanak, ha az anyag rágósak bizonyul. „Nem jól csinálták meg!” – szűkölnék kórusban ők, akik – ugye – megannyi csodálatos Bánk-, Tragédia- és Csongor-rendezéssel a tarsolyukban ülnek ott a vizsgán és posztjukon.

Hajdan, a nem sikerközpontú oktatás idején, még az is előfordult, hogy a hallgatók fejlődését követhették, összehasonlítást tehettek, megállapíthattunk olyan jelenségeket, amelyeket az, aki sürűbben találkozott velük, esetleg megszokott s így már nem észlelt. A színházi nyüzsgésben, a rengeteg külső szereplőtől, ma már azt sem tudjuk, ki a hallgató, ki nem... csak köszönéséből sejtjük, hogy az Iskolára jár.

A Mesterek mindezt nem bánják. Sőt! Elküldötték maguknak – és saját színházuknak – egy-egy osztályt, s az Iskola, némi enyhe túlzással, a különböző pesti színházak stúdiója lett.

Gosztanyi János

Az Édes Anyanyelvünk a Művelődési és Köznevelési Minisztérium és A Szép Magyar Nyelvért Alapítvány támogatásával jelenik meg.

PONTOZÓ

Mindenekelőtt az 1993. évi 1. számunkban közölt rejtvények megfejtését közöljük.

I. *Kettőt egy csapásra!* 1. Szabódnak. 2. Told. 3. Kari-ma. 4. Szántok. 5. Törekednek. 6. Betűz. 7. Bocsat. 8. Állat.

II. *Megfejtelt szavak.* 1. Rács. 2. Sirat. 3. Rideg. 4. Kér-lel. 5. Uszít. 6. Álom. 7. Kereszt. 8. Oboa. 9. Cakó. 10. lkonok. 11. Akaró. 12. Zavar. A fejelések révén kapott betűkből kirakható szó: kukoricaszár.

III. *Hazai tájakon.* 1. Debrecen. 2. Orfű. 3. Boldogkő-váralja. 4. Ozora. 5. Geszt. 6. Ócsa. 7. Kékestető. 8. Ór-halom. A megfejtés próbája: Dobogókő.

IV. *Két regény.* 1. Iskola a határon (Ottlik Géza), 2. Ábel a rengetegben (Tamási Áron).

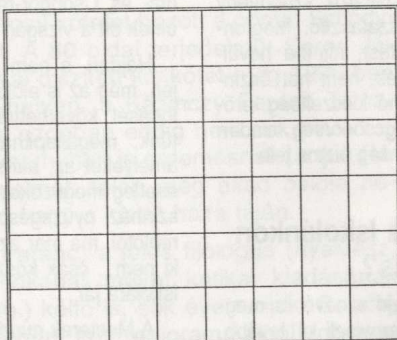
V. *Széchenyi István a nyelvről.* Ítéletem szerint az, ki honi nyelvünk mellett van, nemzetünk életét hordja szí-vében.

Azok közül a megfejtőink közül, akik megszerezték a sorsolásban való részvételhez szükséges 70 pontot, a következők nyertek egy-egy értékes könyvet: Bacskó József-né, Balassagyarmat, Mártírok u. 59. (2660); Gergán Margit, Bagod, Táncsics u. 5. (8992); Hankovszky Katalin, Győr, Kodály u. 44. (9023); Juhász János, Békés, Hídvégi u. 16/2 (5630); Lőrincz Lénárd, Budapest, Szigeti J. u. 19. X. 64. (1041); Mrenáné Szakálos Ilona, Szolnok, Ibolya u. 11. (5000); Rácz-Fodorné Rauch Mária, Baja, Diófa u. 9/a. (6500); Stezák Jánosné, Gyömrő, Árpád u. 7. (2230); Szerényi Antalné, Budapest, Rozs u. 11. (1045); Szilágyi Péter, Sajókeresztúr, Rákóczi u. 101. (3791). Nyereményükhöz, amelyet postán kapnak meg, ez úton gratulálunk.

A Pontozó új feladatai

I. **Vajh, ki ő?** Rejtvényábránknak két függőleges sorában századunk egy sajátos íróegyeniségének nevét rejtet-tük el; egy olyan írónőét, aki a Nyugattól való külön-állásának hangsúlyozására még folyóiratot is hozott létre. Ha olvasóink rátalálnak a meghatározásoknak megfelelő nyolcbetűs (ill. nyolc betűjegyes) szavakra, megtudhatják, ki-ről van szó! Megfejtése 15 pont:

1. Ugrándoza távozik a szobából
2. Nemesgáz sugárzása
3. Biztosíték
4. Puliszka erdélyiesen
5. Mosás is, szidás is lehet
6. Lencse, de nem ehető

II. **Szóegyenletek.** Tavalyi számainkban már közzeltünk szóegyenleteket, ezért különösebb magyarázat aligha szükséges. Öt szóegyenletet közlünk. Mindegyiknek csak az eredményét, a megadott számtani műveletek elvégzése nyomán kapott tulajdonnevet vagy közszót kell beküldeni. Megfejtése 2–2, összesen 10 pont.

1. Becézett nagyszülő + (délceg – $\frac{\text{női név}}{2}$) = szlová-kiai község Kassa közelében

2. $\frac{\text{Mohamedán nép}}{2}$ + idegen főváros magyar néven = birka tájiasan

3. 2 x (régies szűrőfegyver – kicsinyítő képző) + valami-lyen irányba fordul = gyomnövény

4. Bokáig érő kabát – módosítószó + kicsinyítő képző = híres osztrák író

5. 2 x (lóféle – módjel) + fortély = pizsmog

III. **Tíz szerző „számos” műve.** Olvasóink termé-szetesen azonnal látják, hogy a rejtvény címében szereplő számos szó miért került idézőjelbe. Azért, mert nem 'sok' értelemben, hanem 'valamilyen számot tartalmazó' jelen-tésben használjuk. Tíz szerző tíz ismert művét soroljuk fel úgy, hogy mindegyikből csak a bele kívánczoló számot hagyjuk el. Ezek beírása olvasóinkra vár. Ha helyesen ol-dották meg a feladatot, majd a beírt számokat összeadják, egy olyan számot kapnak, amely szintén megtalálható egy ismert műnek, egy múlt századi jeles regénynek a címé-ben. Ki a szerző, s mi a mű címe? Megfejtése 20 pont.

1. Honoré de Balzac: A éves asszony
2. Agatha Christie: kicsi néger
3. Gabriel García Márquez: év magány
4. Joseph Heller: A -es csapdája
5. Heltai Jenő: A -es
6. Jókai Mór: az Isten
7. Karinthy Ferenc: év
8. Moldova György: prédikátor
9. Verne Gyula: nap alatt a Föld körül
10. Váci Mihály: at verő szív

IV. **Hétszer hét.** Az ábra helyes kitöltése, azaz a megha-tározásoknak megfelelő szavak beírása után úgy tessék átrendezni a sorokat, hogy a D betűk helyén átlósan a *me-ző* szónak egy szinonimája legyen olvasható. A helyes megfejtés 15 pontot ér.

1. Énekkar
2. Ajándék
3. Virágja gyógynövény is
4. Torlasz
5. Nyílás
6. A költségvetés kapja
7. Kidomborodik

D						
	D					
		D				
			D			
				D		
					D	
						D

V. **Tamási Áron a nyelvről.** Rejtvényünkben ezúttal a jeles eredélyi írónak, Tamási Áronnak Virrasztás című, ép-pen ötven évvel ezelőtt megjelent tanulmánykötetéből idé-zünk egy szép gondolatot. Megfejtése 25 pont.

Az e számunkban közölt rejtvények együttes értéke 85 pont, de már 70 pont elegendő ahhoz, hogy valaki részt vehessen megfejtésével a sorolásban, és egy értékes könyv nyertese lehessen. A rejtvények megoldását 1993. november 15-ig kell beküldeni címünkre: Édes Anyanyelvünk, Pontozó, 1364 Budapest, Pf. 122.

Minden kedves megfejtőnek jó időtöltést és kellemes szórakozást kívánunk a rejtvények készítői:

Dékány Erzsébet (III.)
Doroszlai Elekné (I.)
Láng Miklós (IV.)
Schmidt János (V.)
Zsigmond Győző (II.)

A szép magyar nyelvért – Alapítványi hírek –

Hagyományainkhoz híven ismét közzétesszük azoknak a szervezeteknek, illetve magánszemélyeknek a nevét, akik támogatásukkal segítették A Szép Magyar Nyelvért Alapítvány működését, munkáját.

Magánszemélyek: dr. Kalapáthy Karolina (Budapest – 500 forint); Házy László (Szeged – 800 forint); dr. Kovács Dániel (Sátoraljaújhely – 2000 forint); Miklós József (Komárom – 1000 forint); Gulyás Istvánné (Mikóháza – 1000 forint); dr. Büky László (Szentendre – 1000 forint); Vasiné Tífusz Mária (Szentgotthárd – 500 forint); Fórisné Kalós Éva (Budapest – 500 forint); Békési Imre (Szeged – 1000 forint); Szöcsné Antal Irén (Szentistván – 500 forint); Hidasiné Szabó Mária (Szolnok – 1000 forint); Karsainé Horváth Klára (Mosonmagyaróvár – 1000 forint); Szladky József Miklós (Budapest – 300 forint); Timkó György (Budapest – 1000 forint); Feiszinger Marica (Budapest – 500 forint); Minya Károly (Sóstóhegy – 1000 forint); Pálur Endréné (Győr – 1000 forint).

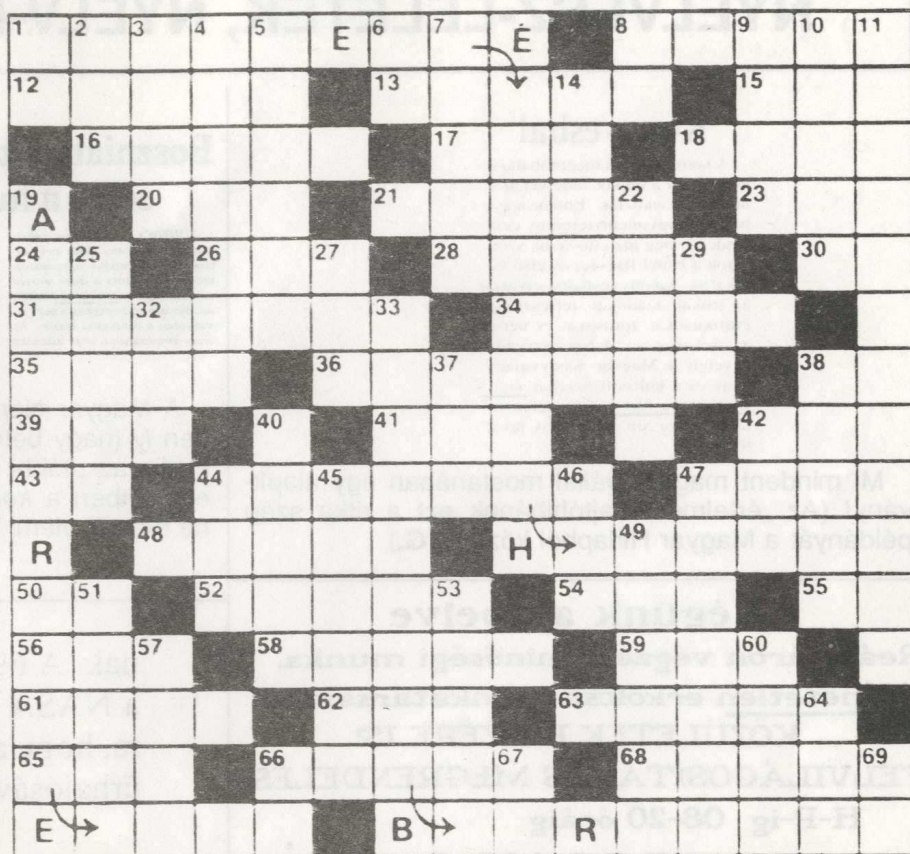
Vállalatok, intézmények, szervezetek: Községi Önkormányzat (Felsőregmec – 2500 forint); Községi Önkormányzat (Mikóháza – 2500 forint); Magyar Nyelvi Bizottság, ELTE BTK – dr. Fábián Pál (Budapest – 2550 forint).

A Szép Magyar Nyelvért Alapítvány Kuratóriuma köszöni minden támogató felajánlását. A köszönet mellett egyúttal azt kérjük, hogy e nemes szándék, magatartás legyen jó példa környezetében. Bízunk abban, hogy az Édes Anyanyelvünk következő számában tovább folytathatjuk az Alapítványt támogatók névsorának közlését.

A Szép Magyar Nyelvért Alapítvány számlaszáma: **MHB 314-12201.**

Összeállította: M.I.

FÉLTETT KINCS

VÍZSZINTES: 1. A Tamási Áron-idézet kezdő szavai. 8. Nílus-parti város, itt található a világ legnagyobb és leghíresebb szfinxe. 12. Női név. 13. Szénrakódó eszköz. 15. Olimpiai bajnok japán tornász (Takasi). 16. Pénzét mind kocsmára költö. 17. A narvál is ez. 18. Átfog. 20. Az argon és az uránium vegyjele. 21. Bőrscikot vág. 23. Izland idegen nevének rövidítése. 24. Éjfél. 26. A rejtekből. 28. Nyáját hajt. 30. Zeneóra része! 31. Rendkívül pontos idő- és rezgésmérő eszköz. 34. A bibliai Jákob felesége, József és Benjámín anyja. 35. Hosszú lábú vízimadár. 36. Végső bajnoki győzelem. 38. Kettős betű. 39. ... Sumac: perui énekesnő. 41. Fogadására. 42. Ehetetlenül rostos. 43. Osztrák és olasz autók jelzése. 44. A hinduk szent folyója. 47. Négyheti. 48. Fosztóképző. 50. A stroncium vegyjele. 52. Csupán lovaglásra használt ló, népies szóval. 54. A fűtyszó is ez. 55. Lásd ott, rövid. 56. Főnévképző, a -zat párja. 58. A bőrparban is használt kád. 59. A balti-finn nyelvek egyike. 61. Jel, előjel. 62. Város Angliában Londontól délnyugatra (RYE). 63. Folyó ágya. 65. A nitrogén és az erbium vegyjele. 66. Új-zélandi őslakó. 68. Bolgár hegyi kolostor jelzője.

FÜGGŐLEGES: 1. Páratlan móka! 2. ... de France; történelmi vidék a Szajna mellékén. 3. Birtokában. 4. Három evezősoros római hadigálya. 5. Mind jobbá váló. 6. Kétell! 7. Lomtárban a helye. 8. Néma gót! 9. Kis ember, de nagy bohóc volt! 10. Rábaközi település. 11. A Tengerihántás c. kép festője. 14. Zenemű megváltoztatása. 19. Az idézet második része. 22. Nöstény szarvas. 25. Parányi. 27. „Én az egyszerű nép ... vagyok! / Enyém jó- és balsorsának fele.” (Tompai Mihály) 29. A felsőfok jele. 32. Arra a helyre. 33. Az idézet harmadik, befejező része. 37. Zavartan les! 38. Messze. 40. Lel. 42. Térhatároló elem. 44. A gallium és a hidrogén vegyjele. 45. A természet. 46. Csörömpölés. 47. Az elmúlás, a pusztulás felé közeleg. 49. Róma folyója. 51. Kiváló. 53. Az Utas és holdvilág c. regény írója (Antal). 57. Teher, tájszóval. 60. Legendás svájci hős (Vilmos). 64. ... Charles; amerikai dzsessz- és popénekes, zongorista, zeneszerző. 66. A Különös házasság írójának névbetűi. 67. Időszámításunk előtt, rövid. 69. Kiel központja!

Schmidt János

NYELVÉSZ-LELETEK, NYELV-ÉSZLELETEK

Könyvesbál

A könyvszakma megpróbálja nevetni azt a sokkot, amelyet az elmúlt évek okoztak. Ennek jegyében és nagyvíványteremtő célja rendezik meg március 6-án, szombaton a Hotel Hruszsaiban első báljukat is. A könyvesbálna elvárja az írókat, kiadókat, terjesztőket, grafikusokat, fotósokat és persze az olvasókat is... A bál szervezői beveteli a Magyar Könyvtársaink és a kultúráról magyarul könyvesbálról letehetéseit magára vállalt Hatalagú Sip Alapítvány javára fordítják.

Mi mindent magára vállal mostanában egy alapítvány! (Az „értelmes” sajtóhibának ezt a ritka szép példányát a Magyar Hírlapból közli K. G.)

Cégünk alapelve

Reális áron végzett minőségi munka, fedhetetlen erkölcsű munkatársakkal!

KÖZÜLETEK RÉSZÉRE IS FELVILÁGOSÍTÁS ÉS MEGRENDELÉS

H-P-ig 08-20 óráig

☎ 1669/196

A munkatársak erkölceit nem is akarja befedni, azaz betakarni senki. De e hirdetés megszövegezői némi feddést bizony érdemelnek, amiért a *feddhetetlen* szót így elcsúfították! (Beküldte Székely Imre olvasónk, Budapest, II., Vend. u. 23.)

► **PESTERZSÉBET KÖZPONTJÁBAN**, az Erzsébet áruháznál, 61 nm-es, 1 + 2 fél szobás, erkélyes, telefonos, parabolaantennás, biztonsági ajtó, gardróbos lakás könnyítéssel, 2,18 millió Ft-ért eladó. Tel.: **711. ()**

Nyilván: fizetési könnyítéssel. Könnyíteni ugyanis sokféleképpen lehet... A hirdetési tömörítésre az Expressz című újságban figyelt föl: **B. G.**

Édes Anyanyelvünk
1364 Budapest,
Pf. 122.

Boszniaában továbbra is nehezen jutnak célba a humanitárius konvolyok

ÚJVIDEK – A szervezési erőforrások hiánya miatt a humanitárius konvolyok továbbra is nehezen jutnak célba a boszniai területre. A konvolyok elállításához szükséges dokumentációkat a helyi hatóságok nem mindig tudják előkészíteni.

Közben egyre több ember halálát okozta a konvolyok hiánya. A szerbiai hatóságok a konvolyok elállítását továbbra is nehezen tudják megoldani. A konvolyok elállításához szükséges dokumentációkat a helyi hatóságok nem mindig tudják előkészíteni.

Az oroszok sem a szerbiai, sem a boszniai hatóságoktól nem kaptak segítséget a konvolyok elállításához. A konvolyok elállításához szükséges dokumentációkat a helyi hatóságok nem mindig tudják előkészíteni.

A Magyar Nemzet február 27-i számában a címben *ly* (nagy betűvel), a szövegben *j* (kis betűvel). Pedig az utóbbi a helyes: a *konvoj* szó *j*-vel írandó, ellentétben a *konkoly*-lyal vagy a *zsávoly*-lyal. Vagy ne tartsak elemi iskolai magyarázatot? Bocsánat!

(K. G.)

nak. A 69 éves Slaytont választotta ki a NASA 1959-ben. hatodmagával arra, hogy az Egyesült Államok első hét űrhajósává képezzék ki őket. Az űrre-

Ha valakit *hatodmagával* választottak ki valamire, hányan vannak összesen? Az MTI tudósítása szerint *heten*. Pedig valójában csak *hatan*! A régies *hatodmagával* szónak ugyanis ez az értelme: (a) *hatod(ik)* (ő) maga (a *hatod-* a *hatodik* sorszámnév rövidebb, ma már elavult alakja). Ha tehát *heten* voltak az első amerikai űrhajósok, akkor a most elhunyt Slaytont nem *hatod-*, hanem *hetedmagával* képezték ki (vele magával együtt voltak *heten*!).

A tanulság, ha van egyáltalán, csupán ennyi: aki nem teljesen biztos valamely régies szóalaknak a jelentésében, inkább ne használja! (A Magyar Nemzet június 15-i számában találta K. G.)

Szerzőinkhez!

Kérjük szerzőinket, hogy írásukat szabályos nyomdai formában készítsék el! Egy sorban 60 leütés, egy oldalon 26 sor szerepeljen, s a kéziratnak csak az egyik oldalára írjanak. Az írásjelek (vessző, pont, kettőspont, pontosvessző, felkiáltójel, kérdőjel, záró zárójel stb.) után egy leütés szünetet kell hagyni. A kéziratban csak a rövid *nyelvi adatok*-at emeljük ki; ezeket egyszeres aláhúzással jelöljük, s a toldalékot kötőjellel kapcsoljuk. A bekezdést valóban beljebb kezdéssel jelöljük. Kérjük, hogy a számítógéppel készült írásokat is e formai követelményeknek megfelelően küldjék el. Szerkesztőségünk csak nyomdakész kéziratokat fogad el! A honorárium utalásához – a pénzügyi előírásoknak megfelelően – a személyi számlára továbbra is szükség van!